

Aktiiviupseerien sosiaalinen tausta Suomen puolustusvoimissa 1919 — 1967

Kapteeni Purmo Saarikoski

J O H D A N T O

Puolustusvoimat ovat demokraattisen yhteiskunnan olennainen osa. Näin on asianlaita varsinkin Suomessa, missä maanpuolustus aina on perustunut jokaisen vapaan miehen oikeuteen puolustaa kotiaan vaaran sitä uhatessa.

Väkivaltakoneistona puolustusvoimat ovat valtiojohdolle enemmän tai vähemmän voimakas väline käytettäväksi sekä ulkoisia että sisäisiä vihollisia vastaan. Puolustusvoimat on siis nähtävä demokraattista yhteiskuntaa säilyttävänä tekijänä. Toisaalta armeija, useimmiten ainoana valtion alueella olevana merkittävänä aseellisena voimana, saattaa olla uhkana valtiokoneistolle ja koko yhteiskuntajärjestelmälle, kuten tapahtumat poliittisesti epävakaisissa maissa jatkuvasti osoittavat. Yhteiskuntajärjestelmän muutosyritysten onnistumisen ehdottomana edellytyksenä pidetään armeijan mukaantuloa tai ainakin sen passiivisen myönteisen suhtautumista. Edellä mainituista syistä valtiojohdon ja koko yhteiskunnan kannalta ei siis suinkaan ole yhdentekevää, millaiset henkilöt, lähinnä upseerit, aseellista voimaa valtion alueella viime kädessä

käyttävät. Totalitaarisissa valtioissa on valtion poliittinen valvonta tehokkaana ulotettu armeijan kaikkiin portaisiin. Demokratioissa on valvonta yleensä huomattavasti heikompaa, joten erilaisten upseeriklikkien muodostumiselle on olemassa edellytyksiä. On kuitenkin ilmeistä, että mitä paremmin upseerikunta vastaa koostumukseltaan koko yhteiskuntaa, sen paremmin se sopeutuu yhteiskunnan ja valtiojohdon asettamiin tehtäviin kaikissa tilanteissa ilman valvontaakin.

Aktiiviupseerien sosiaalista taustaa on läntisissä demokratioissa tutkittu verraten vähän. Tutkimukset koskevat yleensä 1700- ja 1800-luvun upseeristoa. Merkittävimpänä nykyajan upseeristoa koskevana tutkimuksena voitaneen pitää amerikkalaisen Morris Janowitzin teosta "The Professional Soldier". Suomessa on Kaarlo Wirilander tutkinut 1700-luvun upseeristöämme. Itsenäisyyden ajan aktiiviupseeristosta on julkaistu eräitä suppeahkoja tutkielmia. Ne ovat kuitenkin yleensä koskeneet jotakin upseeriryhmää tai käsitelleet rajallista ajanjaksoa.

Tässä tutkimuksessa on itsenäisyytemme ajan upseeristöä tarkasteltu kokonaisuutena, mutta kaikkia merkittävimpiä upseeriryhmiä on tutkittu myös erikseen. Aineisto käsittää kaikkiaan 6 818 upseerin henkilötiedot. Kaikissa erityiskysymyksissä ovat tutkimusaineistona kuitenkin olleet vain kadettiupseerit, koska he muodostavat koko aineistosta valtaosan ja edustavat peruskoulutukseltaan sitä tasoa, johon koko itsenäisyyden ajan on pyritty. Muut upseeriryhmät ovat aina syntyneet hätä- tai tilapäisratkaisuin.

Tutkimuksen keskeisiä kysymyksiä ovat olleet seuraavat:

1. Mistä yhteiskunnan eri sosiaalisista kerrostumista suomalainen aktiiviupseeristö on lähtöisin? Onko upseeristö sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan vastannut koko kansan kerrostuneisuutta, vai onko upseeristön kerrostuneisuus ollut samantapainen kuin muilla vastaavaa koulupohjaa edellyttävillä ammattiryhmillä? Millainen on ollut kehitys itsenäisyyden aikana ja miltä se näyttää tulevaisuudessa?
2. Mikä on aktiiviupseeristön tausta ammatti- ja elinkeinoryhmityksen kannalta tarkasteltuna? Ovatko tietyt ammattiryhmät lähettäneet suhteellisesti muita runsaammin poikiaan upseerin uralle? Mikä on ollut sotilaiden poikien osuus? Mikä on ollut kehityksen suunta ja miltä tulevaisuus tässä suhteessa näyttää?

3. Miten aktiiviupseeristo alueellisesti on rekrytoitu? Onko joistakin maamme osista tullut suhteellisesti enemmän upseereja kuin muista? Onko alueellisessa jakautumisessa nähtävissä laajentumista itsenäisyyden aikana?

Edellä esitettyjen keskeisten kysymysten lisäksi on tutkittu aktiiviupseeriston koulusivistystä ja kielellistä jakautumista.

I LUKU

AKTIIVIUPSEERISTOMME JAKAUTUMINEN ERI RYHMIIN PERUSKOULUTUKSEN MUKAAN

Maamme itsenäistyessä oli puolustuslaitoksemme luotava miltei tyhjästä. Erittäin vaikeaksi muodostui päällystötilanne. Suomen sotaväen lakkauttamisen yhteydessä oli suurin osa kotimaassa koulutetuista upseereista siirtynyt siviiliin. Kuudentoista vuoden siviiliaika oli luonnollisesti aiheuttanut jälkeen jäämisen sotilaskoulutuksessa, ja suurin osa näistä upseereista alkoi olla yli-ikäistä joukko-osastopalvelua ajatellen. Monet heistä olivat kuitenkin olleet tärkeissä siviilialan hallinto-tehtävissä ja näin säilyttäneet johtajakoulutuksensa.

Venäjän armeijassa palvelleet upseerit olivat saaneet sotakokemusta I maailmansodassa, ja he kohosivatkin vapaussodassa näkyvimmille komentajapaikoille. Monet pitivät heitä kuitenkin liiaksi venäläistyneinä. Kaiken kaikkiaan palveli armeijassamme vuoden 1919 jälkeen 178 Suomen sotaväessä tai Venäjän armeijassa palvelutta upseeria. Useat heistä olivat korkeilla komentajapaikoilla 1920-luvun alussa. Suomen sotaväessä tai Venäjän armeijassa palvelleista käytetään tässä tutkimuksessa yhteistä nimitystä "vanhan väen upseerit".

Jääkäriupseerien ryhmä oli vapaussodan jälkeen suurin. Jääkärien saama upseerikoulutus oli rauhan ajan puolustusvoimien johto- ja koulutustehtäviä varten yksipuolista, osin puutteellistakin.¹⁾ Yhteensä pal-

¹⁾ Mikola, K: Huomioita upseerikoulutuksemme muovautumisesta 50 vuoden aikana, *Kylkirauta* 2/1968, s. 4

veli puolustusvoimissamme 571 jääkäriupseeria. Huomattava osa heistä erosi vakinaisesta palveluksesta vuoden 1919 alussa Libaussa allekirjoitetun sitoumuksen määräämän palvelusajan kuluttua umpeen.²⁾ Vuonna 1921 oli palveluksessa enää 445 jääkäriupseeria.

Neljäntenä upseeriryhmänä vapaussodan jälkeisessä armeijassamme olivat välittömästi sodan jälkeen pikakoulutuksen saaneet upseerit. Näitä Viipurin Upseerikokelaskurssin ja Lappeenrannan Tykistöupseerikokelaskurssin kasvatteja palveli armeijassamme yhteensä 352. Molemmista ryhmistä käytetään tässä tutkimuksessa yhteistä nimitystä ”markovillalaiset”.

Upseerikoulutuksemme kannalta ehkä merkittävin tapahtuma oli Kadettikoulun kurssien alkaminen 28. 1. 1919. Tällöin luotiin edellytykset upseeriston koulutuksen yhdenmukaistamiselle. Kadettiupseerien osuus koko upseerikunnasta oli alussa luonnollisesti vähäinen, sillä kurssien vahvuus vaihteli ennen sotia 50:n ja 100:n välillä. Vuoteen 1967 mennessä oli Kadettikoulusta ja Merisotakoulusta valmistunut puolustusvoimiimme yhteensä 4 894 upseeria.

Upseeristomme oli siis 1920- ja 1930-luvulla peruskoulutukseltaan varsin epäyhtenäinen. Tämä vaikutti monella tavoin haitallisesti yhteishenkeen. Varsinkin Venäjän armeijassa palvelleiden ja jääkäriupseerien välit kiristyivät 1920-luvulla ajoittain jopa avoimiksi selkkauksiksi jääkäriupseerien pyrkiessä syrjäyttämään Venäjällä palvelleet armeijamme johtopaikoilta. Kadettiupseerien yhä lisääntyvän osuuden vuoksi oli koulutuksen epäyhtenäisyys kuitenkin viime sotien loppuun mennessä poistumassa. Sotien jälkeen seurasi tässä suhteessa kuitenkin takaisku. Kadettikouluun ei ollut riittävästi pyrkijöitä. Liittoutuneiden valvontakomissio rajoitti lisäksi kantahenkilökunnan koulutusta määräämällä välirauhan jälkeen kiintiöt koulutettavien määrälle. Huomattava osa aktiiviupseereista siirtyi tai joutui siirtymään siviiliin välirauhan jälkeen. Upseeripulan poistamiseksi jouduttiin palvelukseen ottamaan sodassa aliupseereista upseereiksi kohonneita tai sodassa ansioituneita reservin upseereita. Näitä niin sanottuja II ryhmän upseereita oli vuonna 1947 palveluksessa 823. Kaikki olivat vailla aktiiviupseerin peruskoulutusta. Puutteen poistamiseksi järjestettiin Maasotakoulussa

²⁾ Lauerma, M: Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, s. 938

vuosina 1946—49 kaksi upseerien peruskurssia tietyt koulusivistykselliset vähimmäisvaatimukset täyttävälle upseereille. Kursseilla valmistui yhteensä 130 upseeria.

Eri upseeriryhmien osuudet prosentteina aktiiviupseerien kokonaismäärästä eri aikoina on esitetty taulussa 1.

Taulu 1

**AKTIIVIUPSEERIRYHMIEN PROSENTTINEN OSUUS VAKINAISESSA
PALVELUKSESSA OLLEISTA UPSEEREISTA VUOSINA
1921, 1939, 1951 JA 1967**

Aktiiviupseeriryhmä	1921 %	1939 %	1951 %	1967 %
Kadettiupseerit	8.1	71.1	58.1	96.0
Jääkäriupseerit	40.2	14.4	0.8	—
Markovillalaiset	36.8	13.8	2.0	—
Vanhan väen upseerit	14.9	0.7	—	—
Upseerien peruskurssin käyneet	—	—	6.9	0.5
II ryhmän upseerit	—	—	32.2	3.5
Yhteensä	100.0	100.0	100.0	100.0
N	975	1 985	2 451	2 379

Aktiiviupseeristo oli peruskoulutukseltaan kirjavinta viime sodan jälkeen. Ainoastaan vanhan väen upseerit olivat ehtineet jo siirtyä eläkkeelle. Jääkäriupseerit ja vapaussodan jälkeen pikakoulutuksen saaneet upseerit suorittivat puolustusvoimissamme varsin mittavan työn. Heidän panoksensa ulottui aina 1950- ja 1960-luvulle saakka. Viimeinen vakinaisessa palveluksessa ollut jääkäri oli 1950-luvun lopulla puolustusvoimain komentajana ja viimeinen markovillalainen samoin puolustusvoimain komentajana 1960-luvun puoliväliin saakka. Suurimman upseeriryhmän, kadettiupseerien, suhteellinen osuus koko aktiiviupseeristosta ylitti vasta 1960-luvulla, neljäkymmentä vuotta itsenäistymisen jälkeen, 90 %:n rajan. Ensimmäinen kadettiupseeri tuli puolustusvoimain komentajaksi vuonna 1965.

II LUKU

ELINKEINO- JA AMMATTIRYHMITYS

A. YLEISTÄ

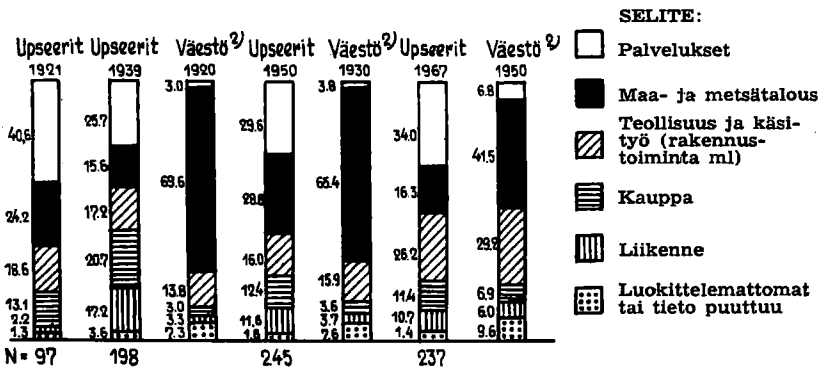
Wariksen mukaan ”monista yhteiskunnallisista jakoperusteista on tärkein elinkeino tai ammatti. Ratkaisevaa on tällöin lähinnä kansantaloudellinen näkökohta. Elinkeino- ja ammattijaossa tarkastellaan väestöä tuotannollisesta näkökulmasta, ihmistä tuotannon tekijänä.”¹⁾

Nykypäivien nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa ovat mahdollisuudet sekä alueliikkuvuuteen että sosiaaliseen liikkuvuuteen lisääntyneet huomattavasti 1800-luvun staattiseen yhteiskuntaan verrattuna. Siirtyminen ammatista ja jopa elinkeinoryhmästä toiseen on mahdollista, ja tätä mahdollisuutta käytetään hyväksi. Ihminen ei ammattia valitessaan ole enää sidoksissa perinteellisesti isänsä ammattiin, ja toisaalta muiden yhteiskuntaryhmien jäsenten mahdollisuudet päästä perinteellisesti vain tietyille yhteiskunnan kerroksille tai suppeille ryhmille kuuluneisiin ammatteihin ovat parantuneet.

B. ELINKEINORYHMITYS

Aktiiviupseerien jakautuminen elinkeinoryhmiin syntyperän mukaan on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1 Aktiiviupseerien jakautuminen elinkeinoryhmiin syntyperän mukaan vuosina 1921, 1939, 1951 ja 1967 sekä väestön jakautuminen elinkeinoryhmiin vuosina 1920, 1930 ja 1950 (%).

¹⁾ Waris, H: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, ss. 130 ja 176

²⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 9

Kuviossa on aktiiviupseerien syntyperän mukaista jakautumista verrattu koko väestöön, koska on haluttu käyttää vuoden 1950 väestönlaskennan nimikkeistöä paremman vertailupohjan saamiseksi eräisiin muihin ammattiryhmiin nimenomaan sosiaalista liikkuvuutta tutkittaessa. Vuoden 1950 väestönlaskennassa on ryhmään "palvelukset" sisällytetty pääpiirtein aikaisemmissa tilastoissa nimikkeellä "julkinen toiminta ja vapaat ammatit" varustetut ammattiryhmät. Upseereita on verrattu väestön jakautumiin niinä vuosina, jotka ovat lähinnä vastanneet upseerien keskimääräistä palvelukseentulovuotta. Henkilötiedothan on valtaosaltaan merkitty ansioluetteloihin palvelukseentulohetkellä. Vuoden 1921 upseereilla on keskimääräinen palvelukseentulovuosi ollut vuosi 1918, vuoden 1939 upseereilla 1924, vuoden 1951 upseereilla 1934 ja vuoden 1967 upseereilla 1954.

Kun tilastomatemaattisesti tarkastellaan koko väestön ja upseerien jakautumia, voidaan todeta, että upseerien jakautumat käsiteltyinä ajankohtina ovat erittäin merkittävästi poikenneet koko väestön jakautumista. Tämä merkitsevyyys on kuitenkin pienenemässä. Kun keskimääräinen suomalainen on kuulunut teollisuuden sekä maa- ja metsätalouden piiriin, on keskimääräinen aktiiviupseerin isä saanut toimeentulonsa palvelusten elinkeinoryhmässä.

Palveluammattien suuri suhteellinen osuus on ymmärrettävissä, kun lähemmin tarkastellaan tämän ryhmän koostumusta. Palveluammattien harjoittajiksi on ensinnäkin luettu virkamiehet, joilla jo perinteellisesti on ollut tapana lähettää poikiaan virkamiesuralle ja varsinkin viime vuosisadalla nimenomaan upseerin ammattiin. Virkamiesten osuus vielä korostuu, kun otetaan huomioon, että kaikki rautateiden ja postin ja lennätinlaitoksen palveluksessa olleet virkamiehet on luettu liikenteen ryhmään. Palveluammateista toimeentulonsa saavien ryhmään kuuluvat virkamiesten lisäksi muun muassa opetuslaitoksen palveluksessa olevat, kirkonmiehet ja vapaiden ammattien harjoittajat, siis sellaiset henkisen työn tekijät, joiden sosiaalinen asema on ollut lähellä upseerien asemaa ja joiden keskuudessa vallitsevat suurin piirtein samanlaiset normit kuin upseeristonkin piirissä. Suurena ryhmänä palvelusten elinkeinoryhmässä ovat sotilaat itse. Heidän panoksensa on huomattavasti kohottanut koko palvelusten ryhmän suhteellista osuutta.

Maa- ja metsätalouden piiristä lähteineiden aktiiviupseerien suh-

teellinen osuus on ollut selvästi pienempi, kuin väestön jakautuminen olisi edellyttänyt. Maaseudun väestön mahdollisuudet kouluttaa lapsiaan olivat itsenäisyyden alkuaikoina vähäisemmät kuin muiden väestöryhmien. Oppikoulujen valtaosa oli aina 1930-luvulle saakka kaupungeissa, joten lasten kouluttaminen vaati maanviljelijäväestöltä huomattavasti suurempia ponnisteluja ja taloudellisia uhrauksia kuin kaupunkilaisilta. Esimerkiksi vuosina 1935—1936 oli oppikoululaisista vain 12.7 % lähtöisin maanviljelijäväestöstä.^{*)} Sosiaalinen liikkuvuus yleensäkin oli maanviljelijäväestön keskuudessa 1920- ja 1930-luvulla vähäisempää kuin kaupunkipaikkakunnilla. Lasten kouluttamista ei katsottu välttämättömäksi, koska tila pystyi tarjoamaan toimeentulon useallekin lapselle. Vasta 1940-luvulla alkanut voimakas rationalisointi aiheutti maataloustyövoiman tarpeen vähenemisen ja pakotti maaseudun väestön kouluttamaan lapsiaan. Samaan suuntaan vaikutti myös se seikka, ettei tilakoon pienentämiseen enää ollut varaa. Samanaikaisesti alkanut voimakas teollistumisprosessi oli myös omiaan vetämään maaseudun väestöä asutuskeskuksiin.

Teollisuuselinkeinojen harjoittajien suhteellinen osuus on melko hyvin vastannut koko väestön jakautumaa. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että työväestön osuus olisi ollut oikeassa suhteessa koko väestöön verrattuna.

Kaupungin elinkeinoryhmä on selvästi ollut liian suuri upseerien jakautumisissa koko väestöön verrattuna. Sen suhteellinen osuus on ollut suurin vuoden 1939 upseeristossa, jolloin se oli yli kuusinkertainen verrattuna sen osuuteen vuoden 1920 väestöstä.

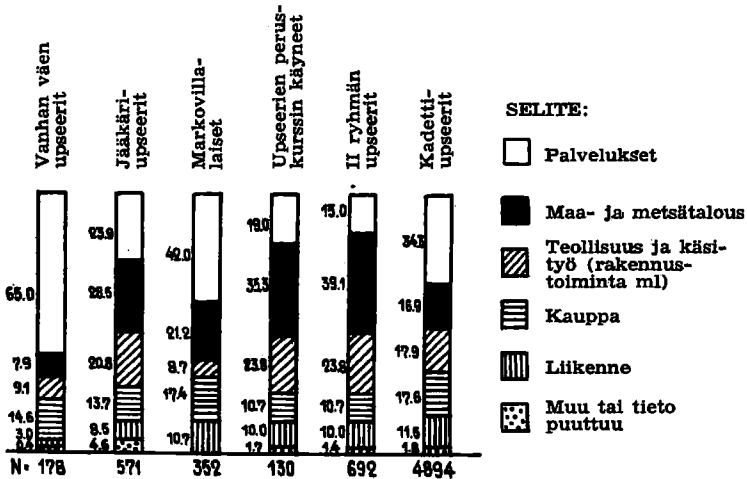
Liikenteen elinkeinoryhmästä lähtöisin olevien aktiiviupseerien suhteellinen osuus on vuonna 1921 vastannut koko väestön jakautumaa, mutta myöhemminä vuosina on näiden osuus ollut selvästi liian suuri.

Eri upseeriryhmien syntyperän mukainen jakautuminen elinkeinoryhmiin on esitetty kuviossa 2.

Virkamiesvaltaisuus näkyy selvimmän vanhan väen upseerien ryhmässä, sillä 75 % tämän ryhmän palvelusten piiristä lähteneistä oli halintovirkamiesten ja upseerien poikia. Kaupan osuus on tässä ryhmässä

^{*)} Waris, H: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, s. 323

Kuvio 2 Aktiiviupseeriryhmien jakautuminen elinkeinoryhmiin syntyperän mukaan (%).

myös huomattava, sillä esimerkiksi vuonna 1910 oli sen prosenttimäärä koko väestönjakautumasta vain 1.9.

Myös markovillalaisten ryhmässä on palvelusammattien harjoittajien osuus huomattava. Tähän on vaikuttanut hallintovirkamiesten, pappien, opettajien ja vapaiden ammattien harjoittajien suuri määrä. Näitä oli yli 28 % kaikkien tähän ryhmään kuuluvista upseerien isistä.

Jääkäriupseerien ryhmässä näyttävät kaikki elinkeinot olevan melko tasaisesti edusteilla. Tämä on suoranainen seuraus siitä, että syksyllä 1915 aloitettu suuri jääkärivärväys oli pyrityt ulottamaan Suomen kaikkiin yhteiskuntaryhmiin, ja tässä oli melko hyvin onnistuttukin.⁴⁾

Upseerien peruskurssin käyneiden ja II ryhmän upseerien isät ovat koostumukseltaan keskenään varsin samanlaiset. Tämä onkin luonnollista, koska peruskurssin käyneet tavallaan ovat osa II ryhmän upseereista. Maa- ja metsätalouden osuus on näissä ryhmissä 2—3-kertainen verrattuna muihin paitsi jääkäriupseereihin. Jääkäriupseerit, peruskurssin käyneet ja II ryhmän upseerit muistuttavatkin isiensä elinkeino-

⁴⁾ Lauerma, M: Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, s. 255

ryhmitykseltä huomattavasti toisiaan. Palvelusten osuus on jääkäriupseereilla ollut 5—9 prosenttiyksikköä suurempi ja lähinnä maa- ja metsätalouden osuus vastaavasti pienempi. Yhtäläisyys ilmeisesti johtuu siitä, että viime sotien jälkeen upseereita palvelukseen otettaessa jouduttiin koulunkäynnin tasovaatimuksista tinkimään.

Kadettiupseerien isät ovat melko tasaisesti jakautuneet eri elinkeinoryhmiin. Vain palvelusten suhteellinen osuus on noin kaksinkertainen muihin elinkeinoryhmiin verrattuna. Tähän on osaltaan vaikuttanut sotilaiden suuri osuus kadettiupseerien isinä.

Taulussa 2 on esitetty yhdistelmä koko tutkitun aineiston jakautumisesta elinkeinoryhmiin.

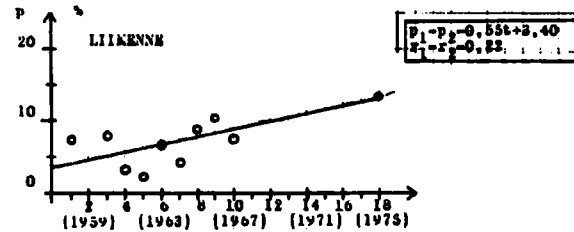
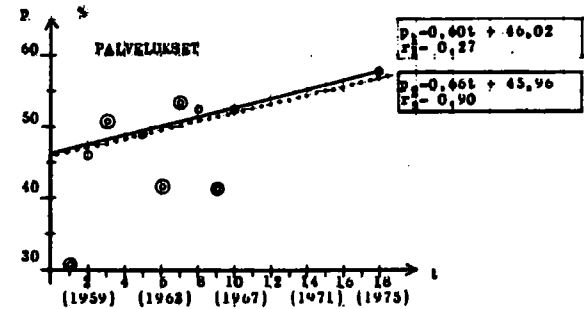
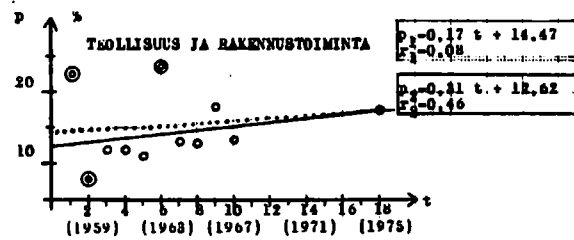
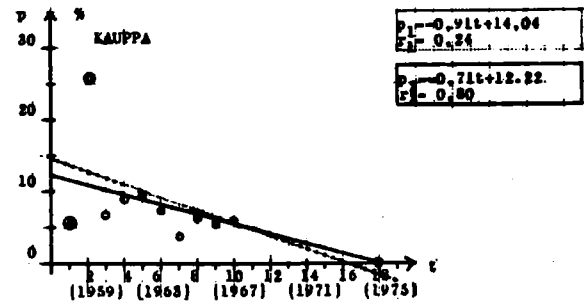
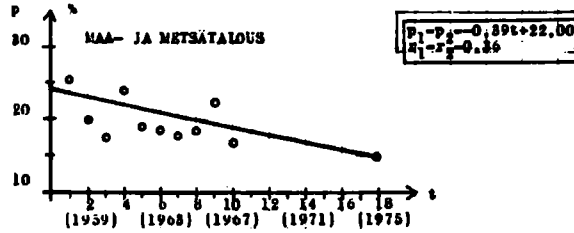
Taulu 2

**YHDISTELMÄ 6 818:N ITSENÄISYYTEMME AIKANA PALVELLEEN
AKTIIVIUPSEERIN ISIEN ELINKEINORYHMITYKSESTÄ**

Elinkeinoryhmä	N	%
Palvelukset	2 206	32.4
Maa- ja metsätalous	1 396	20.5
Teollisuus ja käsityö (rakennustoiminta ml)	1 238	18.2
Kauppa	1 122	16.4
Liikenne	735	10.8
Muu tai tieto puuttuu	121	1.7
Yhteensä	6 818	100.0

Elinkeinoryhmityksen muutoksen ja tulevaisuuden kehityssuunnan selvittämiseksi tehtiin tilasto 1313:n vuosina 1958—1967 Kadettikoulusta valmistuneen aktiiviupseerin isän elinkeinoryhmityksestä. Tilaston perusteella lasketut regressiosuorat on esitetty kuviossa 3. Suorista

Kadettiupseerien elinkeinoryhmittäksen kehityssuunta vuodesta 1958

- SELITE:
- tilastohavainto
 - ⊙ korjattu havainto
 - regressiosuora
 - ennusteosuus
 - ennuste vuodelle 1975

KUVIO 3

voidaan nähdä, että maa- ja metsätaloudesta sekä kaupan piiristä lähteiden upseerien suhteellinen osuus on laskusuunnassa. Muiden elinkeinoryhmien osuus tulee lievästi kasvamaan. Ennusteen mukaan olisi vuonna 1975 aktiiviupseereiksi valmistuvien elinkeinoryhmitys taulun 3 mukainen.

Taulu 3

**ENNUSTE VUONNA 1975 AKTIIVIUPSEEREIKSI VALMISTUVIEN
SYNTYPERÄN MUKAISESTA ELINKEINORYHMITYKSESTÄ**

Elinkeino-ryhmä	Ennuste vuodelle 1975
Maa- ja metsätalous	n 13 %
Teollisuus ja käsityö (rakennustoiminta ml)	n 17 %
Kauppa	—
Liikenne	n 12 %
Palvelukset	n 57 %

Kaupan suhteellinen osuus näyttää laskevan jyrkimmin, ennustesuoran mukaan jopa nolnaan saakka. Näin tuskin tulee todellisuudessa käymään. Suunta sen sijaan on ilmeisesti oikea. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on kehitys ollut tämän tapainen.⁵⁾

C. AMMATTIYHMITYS

Aktiiviupseerien isien jakautuminen ammattiryhmiin tai ammatteihin elinkeinohaaroittain on esitetty taulussa 4. Tauluun sisällytettyjen ammattiryhmien ja ammattien määrää on rajoitettu, koska se muuten olisi paisunut tarpeettoman laajaksi.

Kun tarkastellaan taulussa esitettyjä prosenttilukuja elinkeinohaaroittain, nähdään ensinnäkin, että palvelusten ryhmässä on puolustuslaitoksen osuus vuotta 1939 lukuun ottamatta ollut huomattava. Vuonna

⁵⁾ Janowitz, M: The Professional Soldier, s. 98

1967 yli 20 % kaikista aktiiviupseereista oli sotilaiden poikia. Näistä oli aliupseerien poikia 3 %. Itserekrytointia on siis jatkuvasti tapahtunut. Vuoden 1939 pieni prosenttiluku selittyy sillä, että itsenäisyyden alkuaikoina valmistuneiden upseerien pojat vasta 1940-luvulla olivat saavuttaneet sen iän, jossa upseerinammattiin ryhtyminen oli mahdollista. Opetuslaitos oli 1920-luvulla kolmanneksi suurimpana ryhmänä. Sen palveluksessa olleista valtaosa on ollut oppikoulun- tai kansakoulunopettajia.

Maa- ja metsätalouden ryhmässä ovat maanviljelijät olleet valtaosassa, joskin myös tilanomistajien osuus vuonna 1921 oli huomattava. Vuonna 1951 on maanviljelijöiden suureen osuuteen vaikuttanut se, että kaikista vakinaisessa palveluksessa olleista upseereista yli 39 % oli II ryhmän upseereja tai upseerien peruskurssin käyneitä. Näistä taas 35—39 % oli maanviljelijöiden poikia.

Teollisuuden ja käsityön elinkeinoryhmässä kiintyy huomio johtohenkilöiden osuuden jyrkkään laskuun 1930-luvun loppuun mennessä ja toisaalta tehdas- ja käsityöläisten osuuden kaksinkertaistumiseen sotien jälkeisenä aikana.

Kaupan elinkeinoryhmässä ovat valtaosana pikkukauppiaat ja liikkeenharjoittajat, siis tyypilliset keskiluokan edustajat. Tämä ammattiryhmä on vuoden 1939 upseeristossa ollut suurin, jopa isompi kuin maanviljelijöiden. Sotien jälkeisenä aikana on kauppiaiden ja liike- miesten osuus vähitellen pienentynyt.

On luonnollista, että liikenteen osuus vuosisadan alkupuolella on ollut varsin vähäinen. Suurimpana ryhmänä tässä elinkeinoryhmässä ovat aina olleet rautatieläiset. Vuoden 1939 upseereista oli 12 % näiden poikia.

Kun tarkastellaan "muut ammatit"-saraketta, nähdään, että vuoden 1921 upseerien isistä yli 20 % toimi ammatissa, jonka suhteellinen osuus kaikkien upseerien isien ammasteista oli alle 3 %. "Muut ammatit"-sarakkeen prosenttiluvun jatkuva kasvaminen osoittaa, että ammattien määrä on jatkuvasti lisääntynyt ja sosiaalinen tausta näin ollen tältä osin laajentunut.

Eri upseeriryhmien jakautumista ammattiryhmiin ja ammatteihin ei ole katsottu tarpeelliseksi vertailla.

Taulu 4

VUOSINA 1921, 1939, 1951 JA 1967 PALVELUKSESSA OLLEIDEN AKTIIVIUPSEERIEEN ISIEN AMMATIRYHMITYS ELINKEINO-HAAROITTAIN. TAULUUN ON SISÄLLYTTETTY AMMATIRYHMÄT JA AMMATIT, JOIDEN SUHTEELLINEN OSUUS ON OLLUT VÄHINTÄÄN 3 % KOKO JAKAUTUMASTA.

Elinkeinoryhmä ja ammatti	Vuosi			
	1921	1939	1951	1967
1. Palvelukset	%	%	%	%
Puolustuslaitos	7.7	3.2	6.9	20.3
Valtion- ja kunnallis- hallinto	3.3	3.6		3.3
Oikeuslaitos	3.3			5.0
Opetuslaitos	10.0	4.7	8.1	
Kirkko	5.5	7.8	4.0	
2. Maa- ja metsätalous				
Tilanomistajia	8.8			
Maanvilj., talollisia, tilallisia	15.5	11.5	23.3	13.6
3. Teollisuus ja käsityö (rak. toiminta ml)				
Johtajia, insinöörejä, ylempiä toimihenkilöitä,	10.0	3.2		
Työnjoht. ja alempia toimihenkilöitä	4.4	6.3	3.3	6.2
Tehdas- ja käsityöläisiä	3.3	5.2	10.1	10.0
4. Kauppa				
Liikelaitosten johtajia		3.2		
Pankki- ja vak.laitosten johtajia		4.2		
Kauppiaita, liikemiehiä, liikkeenharjoittajia	7.7	12.6	6.9	4.1
5. Liikenne				
Asemapäälliköitä ja ylem- piä rautatievirkamiehiä		5.2		
Muita rautatieläisiä		6.8	7.8	5.3
Yhteensä %	79.5	77.5	70.4	67.8
Muut ammatit	20.5	22.5	29.6	32.2
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0
N	97	198	250	237

D. KAHDEN SUKUPOLVEN VALINEN LIIKKUVUUS

Upseerien sosiaalista liikkuvuutta vertailtiin edellä prosenttilukujen avulla, jotka ilmaisivat upseerien isien elinkeinoittaisen ja ammattiryhmittäisen jakautumisen. Tällaisen liikkuvuustutkimuksissa käytetyn menettelyn on yleensä havaittu antavan puutteellisen kuvan liikkuvuuden todellisesta määrästä. On ryhdytty etsimään keinoja, millä tavalla muita, nimenomaan yhteiskunnan rakenteesta ja sen muuttumisesta aiheutuvia tekijöitä voitaisiin ottaa huomioon.⁶⁾ Yhtenä kahden sukupolven välisen liikkuvuuden mittaamiskeinona on suhteellista liikkuvuutta osoittavien c-arvojen eli assosiaatiokertoimien laskeminen. C-arvojen avulla pyritään antamaan kuva yhteiskunnan eri ryhmien välisestä liikkumismahdollisuudesta ja etäisyydestä ottamalla huomioon yhteiskuntarakenteen muutos. Oiva Laaksonen on käyttänyt tätä Gösta Carlssonin kehittämää mittaa liike-elämän johtajistoa tutkiessaan. Kärsillä olevassa tutkimuksessa laskettiin c-arvot vuoden 1951 aktiiviupseereille. Arvojen laskeminen vuoden 1967 upseereille olisi tutkimuksen kannalta ollut mielekkäämpää. Näin ei kuitenkaan voitu menettellä, koska mainittujen upseerien keskimääräinen palvelukseenastumisvuosi oli 1954, jolloin myös henkilötiedot on annettu. Näin olisi jouduttu käyttämään vuosien 1950 ja 1960 väestönlaskentojen tuloksia, jolloin aikaväli olisi jäänyt liian pieneksi ja yhteiskuntarakenteen muutoksen vaikutuksesta sosiaaliseen liikkuvuuteen ei olisi saatu esiin. C-arvojen laskemiseksi ammattiryhmät jaoteltiin hieman aikaisemmasta poiketen siten, että maanviljelijöihin luettiin myös tilanomistajat ja tilanhoitajat sekä maatalous- ja metsäteknikot. Työläisiin luettiin myös rakennusmestarit, työnjohtajat ja erilaiset käsityöläismestarit. C-arvojen laskemisessa käytettiin vuosien 1920 ja 1950 väestönlaskentojen tuloksia. Vuoden 1951 upseerien sosiaalista liikkuvuutta kuvaavia suhdelukuja on esitetty taulussa 5.

Laaksonen laskema ”syntyvyyskerroin on suhdeluku, joka on laskettu sen perusteella, miten monta lasta eri ammateissa oli 100 avioliittoa kohti. Keskiarvolle 454 tuli kertoimeksi 1.00. Sarakkeessa 5 on synty-

⁶⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 27

Taulu 5

**VUODEN 1951 AKTIIVIUPSEERIEIEN SOSIAALISTA
LIKKUVUUTTA KUVAAVIA SUHDELUKUJA**

Isän ammatti	Väestön miesp päähenk 1920 ⁷⁾ % 1	Vuoden 1951 upseerien isien jakautuminen % 2	Suhteellinen liikkuvuus c-arvo 3	Syntyvyyskerroin, perusv 1920 4	Liikkuvuus rakenne- ja syntyvyystekijät huomioon ottaen c _p -arvo 5
Maanviljelijä	31.4	28.2	1.62	1.26	1.07
Työläinen	51.2	13.6	0.40	1.21	0.32
Liikemies	4.0	12.4	4.64	0.97	4.78
Virkamies					
(valtion tai kunnan)	1.3	9.3	11.34	0.92	11.38
Opettaja	0.6	8.1	19.65	0.92	21.33
Kirkon palveluksessa	0.4	4.0	13.92	0.92	15.12
Vapaat ammatit	0.6	4.0	9.19	0.80	11.61
Muu	10.5	19.8	1.41	1.00	1.11
Yhteensä %	100.0	100.0			
Yhteensä henk	691 309	245			
Väestön miespuolisia perheen päähenkilöitä vuonne 1950 1 048 374					

vyystekijä otettu huomioon kertomalla isän vuoden 1920 ammattiryhmä vastaavalla sarakkeen 4 kertoimella.”⁸⁾

Suhteellista liikkuvuutta kuvaavista c-arvoista voidaan havaita, että vuoden 1951 upseereista suhteellisesti suurin osa oli lähtöisin opettaja-, pappis-, virkamies- ja vapaiden ammattien harjoittajien perheistä. Opettajilla on c-arvo suurin. Mielenkiintoista on todeta pappien suuri

⁷⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 42

⁸⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 42

edusteisuus. Näin ei ole ollut ainakaan aikaisemmilla vuosisadoilla. Esimerkiksi 1700-luvulla pappissuvuilla oli suhteellisen vähäinen osuus Suomen upseeriston täydentäjänä.⁹⁾ Pappoja on myös liikemiesten isinä ollut huomattavasti. Vuoden 1951 liike-elämän johtajista oli suhteellisesti suurin osa syntyisin pappisperheistä. Elina Haavio-Mannilan vuoden 1962 lääkäreitä koskevassa tutkimuksessa papeilla oli kolmanneksi suurin c-arvo. Eniten oli lääkäreitä lähtöisin vapaiden ammattien harjoittajien ryhmästä. Toisella sijalla olivat opettajat.¹⁰⁾ Laaksonen toteaa, että papin ammatin kutsumuksellisuus on rajoittanut poikien antautumista isänsä tehtävään. Pappiskotien lasten korkeatasoinen kasvatus ja hyvä koulutus ovat antaneet näistä perheistä lähteneille keskitasoa paremmat edellytykset liike-elämän vaativiin tehtäviin.¹¹⁾ Samat seikat ovat ilmeisesti olleet vaikuttamassa pappisperheiden poikien antautumiseen upseerin ammattiin. Pappiskotien tunnetusti isänmaallinen henki on varmasti etenkin 1920—1930-luvulla vaikuttanut siihen, että upseerin ura on ollut pappien pojille läheinen. Heidän osuutensa on sotien jälkeen kuitenkin jyrkästi laskenut. Vuosina 1958—1967 valmistuneista 1313 kadettiupseerista oli pappien poikia vain viisi, heistäkin yksi oli kenttärovastin poika.

Maanviljelijä- ja työläiskodeista lähteneiden c-arvo on pieni. Se pienenee vielä, kun otetaan huomioon sarakkeessa 5 oleva syntyvyyskerroin. ”Lasten lukumäärähän oli vuosisadan alkupuolella suurempi maanviljelijä- ja työläisperheissä kuin henkistä työtä tekevien keskuudessa. Tämä seikka lisäsi siten kyseisten ryhmien taholta tulevaa työvoiman tarjontaa.”¹²⁾

E. SOTILAIEN POJAT

Sotilaan ammatin periytyminen suvussa isältä pojalle oli 1700- ja 1800-luvulla myös meidän maassamme varsin yleistä. Vuoden 1778

⁹⁾ Wirilander, K: Suomen upseeristo 1700-luvulla, s. 241

¹⁰⁾ Haavio-Mannila, E: Lääkärit tutkittavina, s. 80

¹¹⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 44

¹²⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 43

jakopalkkaisten upseerien isistä oli 79.0 % sotilashenkilöitä ja vuonna 1808 69.1 %.¹³⁾

Vuonna 1920 oli vakinaisessa palveluksessa 975 upseeria ja upseerien lapsia oli palveluksessa vuonna 1951 150. Upseerien poikien c-arvoksi vuoden 1951 upseeristossa saadaan 66.8. Vastaavasti tulee upseerien poikien c-arvoksi vuoden 1967 upseeristossa 147.2. Vuoden 1951 upseeristossa oli siis teoreettisesti 66 kertaa enemmän, ja vuoden 1967 upseeristossa 147 kertaa enemmän upseerien poikia, kuin mitä yhteiskuntarakenteen kehitys vuodesta 1920 edellyttäisi, mikäli ammatinvalinta olisi riippumaton isän ammatista. Kaikista sodan jälkeen valmistuneista kadeteista oli vuoteen 1967 mennessä 22.3 % kantahenkilökunnan lapsia. Näistä taas 70.2 % oli upseerien ja 29.8 % aliupseerien poikia.¹⁴⁾ Viimeksi mainittujen osalta voidaan puhua sosiaalisesta kohoamisesta, joka saattaa muodostua hyvinkin huomattavaksi. Upseerien poikien kohdalla isän ammatin valitseminen merkitsee tavallaan paikallaan pysymistä. Jos voitaisiin osoittaa, että sotilailla olisi joitakin sellaisia periytyviä ominaisuuksia, joita muilla ihmisillä ei ole ja jotka kuitenkin olisivat välttämättömiä hyvälle sotilasjohtajalle, voitaisiin itserekrytoinnin lisääntymistä ja sotilassukujen uudelleen syntymistä ammatilliselta kannalta katsoen puoltaa. Demokratian ja puolustuslaitoksen nykyaikaiseen yhteiskuntaan niveltymisen kannalta sitä ei voida pitää suositeltavana.

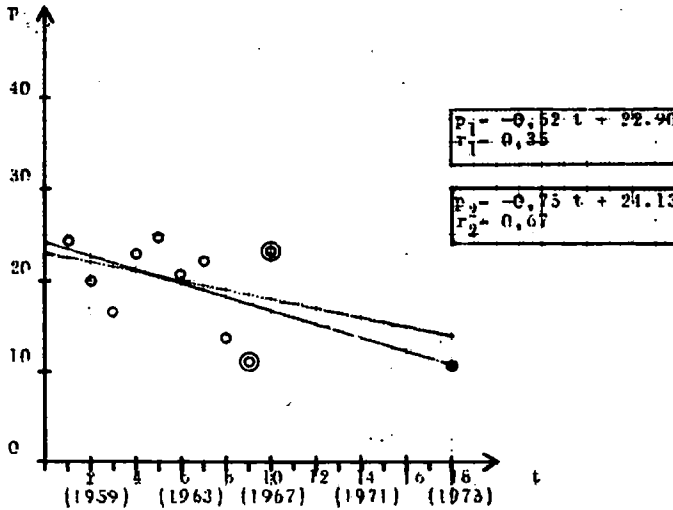
Vuosina 1958—1967 Kadettikoulusta valmistuneiden aktiiviupseerien henkilötietoja koskevan tilaston perusteella lasketusta regressiosuorasta (kuvio 4) voidaan nähdä, että sotilaiden poikien suhteellinen osuus on kuitenkin vähenemässä.

Vuonna 1975 olisi ennusteen mukaan vain noin 10 % kaikista kadeteista sotilaiden poikia. Ei siis näytä siltä, että itserekrytointi olennaisesti supistaisi muiden ammattiryhmien poikien pääsymahdollisuuksia upseerin ammattiin. Kadettikoulun nykyinen valitsemismenettelykään ei tällaista mahdollista. Janowitz on todennut itserekrytoinnin hienoista lisääntymistä amerikkalaisen upseeriston keskuudessa. Hänen mukaansa tällainen kehitys on kuitenkin väistämätön yhteiskunnassa, missä kau-

¹³⁾ Wirilander, K: Suomen upseeristo 1700-luvulla, s. 241

¹⁴⁾ Saarikoski, P—Lehtimäki, P: Piirteitä kadettikursseista ja kadettien sosiaalisesta taustasta, Kadettikoulu 50 vuotta, s. 88

Kuvio 4 Sotilaiden poikien suhteellisen osuuden kehityssuunta kadetti-upseerilla vuodesta 1958.

SELITE:

- tilastohavainto
- ⊙ korjattu havainto
- regressiosuora
- ennustesuora
- ennuste vuodelle 1975

pallista alaa arvostetaan enemmän kuin julkista palvelua.¹⁵⁾ Tietoja muiden ammattiryhmien itserekrytoinnista on saatu lääkäreistä ja liike-elämän johtajista. Vuoden 1962 lääkäreistä oli 8.8% lääkäreiden lapsia¹⁶⁾ ja vuoden 1951 liike-elämän johtajista 13.3% liikemiesten lapsia¹⁷⁾.

¹⁵⁾ Janowitz, M: The Professional Soldier, s. 100

¹⁶⁾ Haavio-Mannila, E: Lääkärit tutkittavina, s. 79

¹⁷⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 42

F. JOHTOPAATOKSIA

Elinkeino- ja ammattiryhmituksen tarkastelu osoittaa, että upseerien sosiaalinen tausta tältä osin on jatkuvasti laajentunut. Upseerin ammatti ei enää ole vain virkamiesten poikien ammatti. Tästä on parhaana osoituksena se, että koko tutkitun aineiston ammattinimikkeiden määrä oli yli 350.

Upseerin ammatti kuuluu julkisten palvelusten ryhmään. Näiden ammattien määrällistä kehittymistä eivät säätele vapaan elinkeinoelämän piirissä vallitsevat taloudelliset lait. Niinpä upseerin ammatin taholta tuleva kysyntä ei ole koskaan ollut kovin suuri. Virkojen määrä on vain vähän yli kaksinkertaistunut neljässäkympyessä vuodessa. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävissä osittain myöskin se, että koko väestöön verrattuna upseerien jakautumat poikkesivat erittäin merkittävästi ja että c-arvot osoittivat kansamme valtaryhmien, maanviljelijöiden ja työläisten, osalta suhteellisen liikkuvuuden olleen vähäisen.

Sosiaalinen etäisyys upseerin ammattiin on ollut lyhin henkisen työn piiristä. Kaupallisen alan ammattien edustuksen vähenemisestä on olemassa selviä viitteitä.

Näyttää siltä, että myös sotilaiden poikien suhteellinen osuus tulee 1970-luvulla vähenemään.

III LUKU

SOSIAALINEN KERROSTUNEISUUS

A. YLEISTÄ

Elinkeinoryhmituksen ei sellaisenaan katsota riittävän tarkasti kuvaavan yhteiskunnan rakennetta. Sosiaalisen rakenteen kannalta tärkeämpiä ovat ne kerrostumat, joita on jokaisessa elinkeinoryhmässä ja jotka ovat muodostuneet yhteiskunnallisen luokkajaon perustaksi.¹⁾ Eriarvoisten sosiaalisten kerrostumien olemassaolo on tunnustettu tosiasia. Sen sijaan siitä, millä perusteella ihmiset ryhmitellään eri sosiaali-

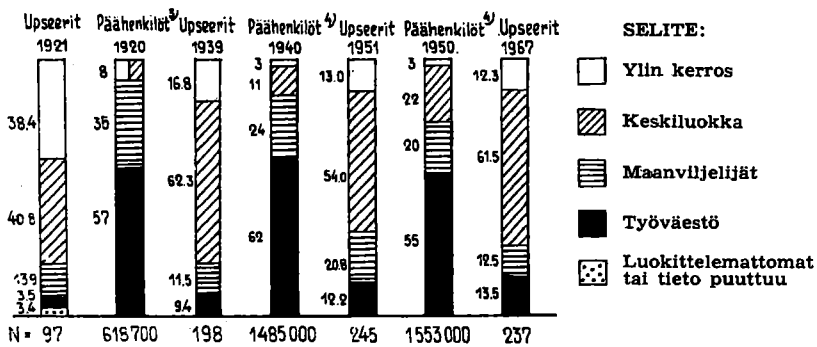
¹⁾ Waris, H: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, s. 178

siin kerrostumiin, saatetaan olla suuresti eri mieltä. Varsinkin kerrostumien rajojen määrittäminen tuottaa vaikeuksia. Wariksen mukaan ”yhteiskuntaluokkia eivät erota toisistaan mitkään jyrkät, pystysuorat raja-aidat, vaan pikemminkin näyttää olevan olemassa alimmasta ylimpään loivasti kohoava taso.”²⁾ Tässä tutkimuksessa on käytetty nelijakoista kerrostumaryhmitystä, jota suomalaisen yhteiskunnan tutkijat yleisesti ovat käyttäneet. Sen mukaan on yhteiskunta jaettu ylimpään kerrokseen, keskiluokkaan, maanviljelijöihin ja työväestöön.

B. AKTIIVIUPSEERIEEN JAKAUTUMINEN SOSIAALISIIN KERROSTUMIIN SYNTYPERÄN MUKAAN

Aktiiviupseerien jakautuminen sosiaalisiin kerrostumiin syntyperän mukaan ilmenee kuviosta 5.

Kuvio 5 Aktiiviupseerien jakautuminen sosiaalisiin kerrostumiin syntyperän mukaan vuosina 1921, 1939, 1951 ja 1967 sekä suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliset kerrostumat vuosina 1920, 1940 ja 1950 (%).

Kuviossa upseereita on verrattu koko väestön perheiden päähenkilöihin. Kun suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisesta kerrostuneisuudesta ei ennen vuotta 1920 ole kovin luotettavia tietoja, on vuosien 1921 ja 1939

²⁾ Waris, H: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, s. 129

³⁾ Haavio-Mannila, E: Lääkärit tutkittavina, s. 77

⁴⁾ Suomi Käsikirja, s. 162

aktiiviupseereita verrattu vuoden 1920 väestön päähenkilöihin. Vuoden 1951 aktiiviupseereita on verrattu vuoden 1940 väestön päähenkilöihin, vaikka heidän keskimääräinen palvelukseenastumisvuotensa on ollut vuosi 1934. Vuoden 1967 upseereita on verrattu vuoden 1950 väestön päähenkilöihin. Upseereita ja väestöä kuvaavien jakautumien vuosilukuroilla ei liene sanottavaa merkitystä, kun otetaan huomioon, että suomalainen yhteiskunta aina 1940-luvulle saakka oli varsin staattinen.

Kun tilastomatemattisesti tarkastellaan aktiiviupseerien jakautumia suhteessa koko väestön jakautumiin, voidaan todeta, että upseeristo on koko itsenäisyyden ajan ollut erittäin merkittävästi ylä- ja keskiluokka-voittoinen. Työväestön suhteellisen osuuden jatkuvasti kasvaessa on tämä merkitsevyys kuitenkin pienenemässä. Suomalaisen yhteiskunnan keskimääräinen perheen päähenkilö on tarkasteltuna ajanjaksona kuulunut maanviljelijöihin tai työväestöön, keskimääräinen aktiiviupseerin isä sen sijaan keskiluokkaan.

Ylimmän kerroksen suhteellinen osuus on koko itsenäisyyden aikana huomattavasti poikennut koko kansan jakautumasta. Poikkeama on ollut suurin itsenäisyytemme alussa. Ilmeisesti on tällöin vaikuttanut se seikka, että upseerin ura 1800-luvun lopulla edelleenkin oli ensisijaisesti aateliston ja virkamiesten poikien ammatti. Olihan esimerkiksi Haminan Kadettikoulun pääsyaatimuksena vielä vuoteen 1863 saakka, että hakijan tuli olla aatelisen tai virkamiehen poika. 1920-luvun alussa oli koko aktiiviupseeristosta noin 15 % vanhan väen upseereja. Näistä taas yli puolet kuului kiistattomasti ylimpään kerrokseen. Myös markovillalaisista lähes 30 % kuului ylimpään kerrokseen, ja heidän osuutensa vuoden 1921 upseeristosta oli yli 36 %.

Keskiluokan edustavuuteen on nähtävissä useita syitä. Tälle luokalle on koko kuluvan vuosisadan aikana ollut ominaista voimakas pyrkimys sosiaaliseen kohoamiseen, joko pääsemällä itse paremmin palkatuksi ja näin riippumattomaksi tai ainakin kouluttamalla lapset sosiaalisesti korkeampaan asemaan.⁵⁾ Tämän kerrostuman mahdollisuudet kouluttaa lapsiaan ovat olleet kolmesta alimmasta sosiaalisesta kerrostumasta parhaat. Suomenkielisten oppikoulujen lisääntyminen 1800-luvun lopulla

⁵⁾ Waris, H: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, s. 180

merkitsi juuri keskiluokalle lisääntyviä koulutusmahdollisuuksia.⁶⁾ Myös sosiaalisen etäisyyden merkitys liikkuvuuden määrääjänä ilmenee keskiluokan suuressa suhteellisessa osuudessa upseerien sosiaalisena lähtökohtana. Kun upseeriston voidaan katsoa kuuluvan ylimpään kerrokseen ja keskiluokkaan, on luonnollista, että suuri osa upseereiksi ryhtyneistä on ollut sellaisia, joiden on ollut kuljettava suhteellisen lyhyt matka eli joiden lähtöasemat ovat olleet ylimmissä kerrostumissa.

Maanviljelijöiden suhteellisen vaatimattoman edustuksen syitä tarkasteltiin jo elinkeinoryhmityksen yhteydessä. Maanviljelijöiden c-arvohan jäi varsin pieneksi. Maanviljelijäperheet ovat näihin asti olleet yhteiskunnassamme ehkä selvin ryhmä, jossa isän aseman periminen on yleistä ja säännöllistä.⁷⁾ Useat tutkijat ovat todenneet, että maanviljelijöiden pojat, jotka isänsä ammatin perusteella tavallisesti luetaan niin sanottuun keskiluokkaan, ovat sosiaalisesti etäämpänä kaupunkimaisista henkisen työn tekijöistä kuin väestökeskuksissa toimeentulonsa ansaitsevat työläiset, joiden katsotaan kuuluvan tavallisesti edellisiä alempaan sosiaaliseen kerrokseen.⁸⁾ Tavallisesta maanviljelijäperheestä lähdettäessä kestää pääseminen johonkin henkisen työn asemaan yleensä kaksi sukupolvea. Maanviljelijän poika muuttaa ensin väestökeskukseen työläiseksi, ja tavallisesti vasta hänen jälkeläisensä pääsevät johonkin henkisen työn ammattiin. Liikkuvuuden nopeus on tietenkin suuresti riippuvainen yhteiskunnan rakenteesta ja sen kulloisestakin kehitysvaiheesta.⁹⁾ Tässä tutkimuksessa ei voitu tarkastella kolmen sukupolven välistä liikkuvuutta, jotta olisi voitu todeta, tuleeko upseereiksi suhteellisesti enemmän sellaisia, joiden isoisa on ollut maanviljelijä, kuin sellaisia, joiden isä on ollut maanviljelijä.

Työväestön suhteellinen osuus on eniten poikennut koko väestön jakautumista. Kun työväestöä koko väestön perheiden päähenkilöistä vuonna 1920 oli 57 %, oli samaan aikaan aktiiviupseerien isistä vain 9.4 % lähtöisin työväestöstä. Vastaavasti vuonna 1940 työväestön osuus väestön päähenkilöistä oli yli viisinkertainen aktiiviupseerien isiin ver-

⁶⁾ Waris, H: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, s. 323

⁷⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 44

⁸⁾ Carlsson, G: Social Mobility and Class Structure, ss. 100—101

⁹⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 45

rattuna. Asia voidaan ymmärtää kansalaissodan taustaa vasten. Itsenäisen Suomen armeija oli suoranaisesti valkoisen armeijan jälkeläinen. On ymmärrettävää, että suhtautuminen puolustuslaitokseen työväestön keskuudessa 1920- ja 1930-luvulla oli vieroksuva. Työväenpuolueet ja niiden valitsijakunta olivat sitä paitsi perinteellisesti pasifismiin taipuvaisia. Työväestön heikkoon edustuvuuteen on lisäksi vaikuttanut se, että tämän kerrostuman mahdollisuudet kouluttaa lapsiaan olivat vuosisadan alkupuolella vielä varsin huonot. Lukuvuonna 1909—1910 oli kaikista oppikoulujen oppilaista 77 % lähtöisin ylä- ja keskiluokasta ¹⁰⁾ ja lukuvuonna 1930—1931 näiden kerrostumien osuus oli vielä yli 75 %. ¹¹⁾ Taloudellisten tekijöiden lisäksi vaikuttavat kasvuympäristön arvot ja normit ammatin valintaan. "Alempien yhteiskuntaluokkien jäsenillä on yleensä alemmat tavoitteet sosiaalisen menestyksen suhteen kuin ylempien yhteiskuntaluokkien jäsenillä." ¹²⁾

Joskus kuulee väitettävän, että poliittinen syrjintä olisi 1920- ja 1930-luvulla rajoittanut vasemmistolaisen työväestön piiristä lähteneiden poikien mahdollisuuksia antautua sotilaan ammattiin. Tässä tutkimuksessa ei voitu todeta, onko tällaista syrjintää todella tapahtunut. On kuitenkin aivan ilmeistä, että vaikka syrjintää olisi tapahtunutkin, sen rajoittava vaikutus olisi ollut lähes olematon verrattuna edellä esitettyihin muihin rajoittaviin tekijöihin.

Eri aktiiviupseeriryhmien jakautuminen sosiaalisiin kerrostumiin on esitetty kuviossa 6.

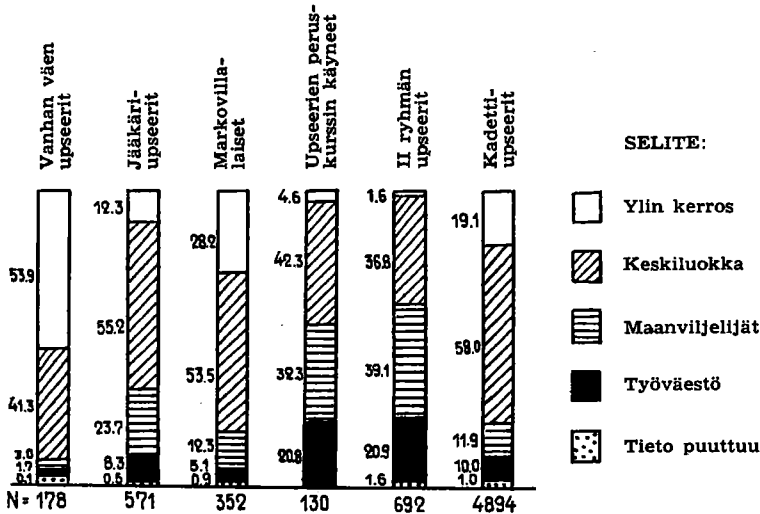
1800-luvun upseereille ominainen yläluokkavaltaisuus ilmenee selvästi vanhan väen upseerien ryhmässä. Myös markovillalaisten ryhmässä ylimmän kerroksen osuus on huomattava eli noin 30 %. Keskiluokka on kuitenkin muissa kuin vanhan väen ja II ryhmän upseerien ryhmässä ollut hallitseva. Viimeksi mainituilla on maanviljelijöiden prosenttinen osuus suurin. Jääkäriupseerien ryhmässä on työväestöön kuuluvien osuus suhteellisen pieni verrattuna siihen, että kaikista jääkäreistä yli

¹⁰⁾ SVT IX: Tilastollinen katsaus Suomen oppikoulujen tilaan ja toimintaan lukuvuonna 1909—10, s. 7

¹¹⁾ SVT IX: Oppikoulut 56, s. 30

¹²⁾ Allardt, E—Littunen, Y: Sosiologia, s. 145

Kuvio 6 Aktiiviupseeriryhmien jakautuminen sosiaalisiin kerrostumiin syntyperän mukaan (%).

26 % oli lähtöisin työläiskodeista.¹³⁾ Ilmeisesti koulusivistyksen riittä-mättömyys oli esteenä upseeriksi ryhtymiselle.

Mielenkiintoisena piirteenä on huomattava työväestön ja maanvil-jelijöiden suuri suhteellinen osuus II ryhmän upseerien ja peruskurssin käyneiden ryhmissä. On ilmeistä, että upseerin ammatti tarjosi sodan päätyttyä maanviljelijöistä ja työväenluokasta lähteneille mahdollisuu-den sosiaaliseen kohoamiseen, kun koulunkäynnin asettamat rajoitukset eivät olleet esteenä. Aikaisemmin mainittu 1940-luvulla alkanut maa-seudun väestön hakeutuminen asutuskeskuksiin ja muihin kuin maata-louden piiriin kuuluviin ammatteihin on ilmeisesti osaltaan vaikuttanut maanviljelijöiden poikien lisääntymiseen aktiiviupseeristossa 1940-luvulla. On myös syytä olettaa, että työväestön piirissä 1920- ja 1930-luvulla esiintynyt negatiivinen asennoituminen puolustusvoimia kohtaan oli lähinnä talvisodan vaikutuksesta ainakin sosiaalidemokraattisen työ-väestön keskuudessa väistynyt. Yhdistelmä 6 818 aktiiviupseerin synty-

¹³⁾ Lauerma, M: Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, s. 255

perän mukaisesta jakautumisesta sosiaalisiin kerrostumiin on esitetty taulussa 6.

Taulu 6

**YHDISTELMÄ 6 818:n ITSENÄISYYTEMME AIKANA PALVELLEEN
AKTIIVIUPSEERIN ISÄN SOSIAALISESTA KERROSTUNEISUUDESTA**

Sosiaalinen kerrostuma	Lukumäärä ja suhteellinen osuus	
	N	%
Ylin kerros	1 216	17.8
Keskiluokka	3 723	54.7
Maanviljelijät	1 082	14.4
Työväestö	731	12.2
Tieto puuttuu	66	0.9
Yhteensä	6 818	100.0

**C. VERTAILU MUIHIN TUTKIMUKSIIN JA SOSIAALISEN
KERROSTUNEISUUDEN KEHITYSSUUNTA**

Sosiaalisen lähtökohdan ylä- ja keskiluokkavaltaisuus ei ole vain upseereille ominainen piirre. Sosiologit ovat osoittaneet, että "keski- ja yläluokassa ollaan taipuvaisia lykkäämään palkinnon saannin ajankohta, kun taas työväenluokkaan kuuluvat antavat enemmän arvoa hetkellisille palkinnoille." ¹⁴⁾

Taulussa 7 on upseereita verrattu eräisiin muihin ammattiryhmiin. Taulussa esiintyvien ammattiryhmien valintaan on vaikuttanut ensiksikin se, että niitä on tutkittu ja tietoja on näin ollen ollut saatavissa. Urho Rauhalan kerrostuneisuustutkimuksessa kaikki ryhmät sijoittuivat 9-portaisessa kerrostumajaossa neljään ylimpään kerrostumaan, kuten kaikki upseeriarvotkin. ¹⁵⁾ Papeilla ja upseeristolla on nimenomaan aikaisempina aikoina ollut varsin paljon yhteisiä piirteitä. Kummallekin ammatille on ollut ominaista ammatin periytyvyys suvussa, ja molempia ammatteja on ainakin aikaisemmin pidetty kutsumusammatteina. Soti-

¹⁴⁾ Allardt E—Littunen, Y: Sosiologia, ss. 146—147

¹⁵⁾ Rauhala, U: Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus, s. 212—218

Taulu 7

**AKTIVIUPSEERIEEN SOSIAALINEN KERROSTUNEISUUS
VERRATTUNA LÄÄKÄREIDEN, PAPPIEN, OPPIKOULUN-
OPETTAJAIN, LAKIMIESTEN JA LIIKE-ELÄMÄN JOHTAJISTON
SOSIAALISEEN KERROSTUNEISUUTEEN**

Ammattiryhmä	Lääkärit 1962 ¹⁶⁾	Papit 1963 ¹⁷⁾	Oppikoulunopett 1955 ¹⁷⁾	Lakimiehet 1958 ¹⁷⁾	Liike-elämän joht 1951 ¹⁶⁾	Upseerit 1951	Upseerit 1967
Sosiaalinen kerrostuma							
Ylin kerros	48	24	28	40	32	13	12
Keskiluokka	30	44	45	40	31	54	61
Maanviljelijät	13	22	20	13	16	20	12
Työväestö	9	10	7	7	21	12	13
	100	100	100	100	100	100	100
N	2 850	619	682	696	720	245	237

lasjohtajien ja liike-elämän johtajien on havaittu yhä enemmän lähen-
tyvän toisiaan. C. W. Millsin mukaan nykyajan sotilasjohtajat ovat liike-
elämän johtajien kaltaisia, ja vieläpä tavallaan johtajia, jotka saattavat
siirtyä erityyppisistä organisaatioista toisiin, muodosten näin valtaeliit-
tiin.¹⁸⁾ Vaikka Suomessa ei kehitys vielä ole ehtinyt näin pitkälle, lienee
vertailu liike-elämän johtajiin perusteltua. Taulussa esitettyjen prosent-
tilukujen vertailukelpoisuuteen on kuitenkin suhtauduttava varovasti,
sillä eri tutkimuksissa käytetyt luokitukset saattavat poiketa toisistaan.
Pappeja, oppikoulunopettajia ja lakimiehiä koskevat prosenttiluvut poh-

¹⁶⁾ Haavio-Mannila, E: Lääkärit tutkittavina, s. 77

¹⁷⁾ Valkonen, T: Matrikelitietoja sosiaalisesta liikkuvuudesta, Sosiologia
2/1967, s. 60

¹⁸⁾ Janowitz, M: The Professional Soldier, s. 73

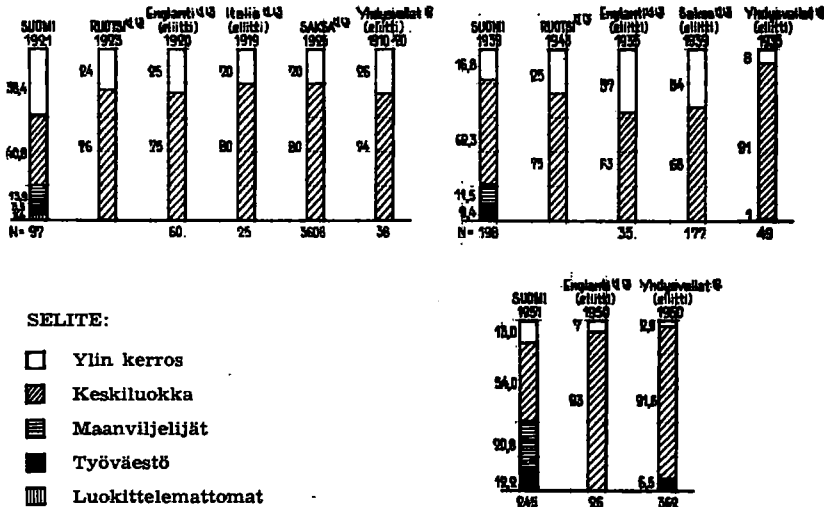
jautuvat sitä paitsi pelkästään matrikkelitietoihin. Taulusta voidaan nähdä, että ylimmän kerroksen osuus upseeristossa on ollut huomattavasti pienempi kuin muissa vertailuryhmissä. Lääkäreillä ylimmän kerroksen osuus on ollut jopa nelinkertainen upseereihin verrattuna. Lähes joka toinen vuoden 1962 lääkäreistä oli lähtöisin ylimmästä kerroksesta. Keskiluokan osuus on upseereilla ollut 15—20 prosenttiyksikköä suurempi kuin muilla vertailuryhmillä. ”Sillä, että suhteellisen pitkälle teollistuneen yhteiskunnan johtaviin ryhmiin kuuluvista vain mitätön osa on syntyisin työväestöstä, on tärkeitä sosiologisia seurauksia, joita kannattaisi tutkia tarkemmin. Niinpä kouluissa opettavat keskiluokkaiset opettajat oppilaita, joiden kasvuympäristössä ja keskuudessa vallitsevat normit ja arvot ovat heille vieraita. Samoin papit toimivat seurakunnissa, joiden jäsenten ongelmiin heillä on hyvin vähän henkilökohtaista kosketusta, tuomarit tuomitsevat ihmisiä, joiden käyttäytymistä heidän voi olla vaikea ymmärtää, ja vastaavaa tapahtuu myös tehtaissa, kasarmeissa ja sairaaloissa.”¹⁹⁾

Morris Janowitz on tutkimuksessaan antanut mielenkiintoisia tietoja amerikkalaisen upseeriliitin ja eräiden länsimaiden upseeriston jakautumisesta sosiaalisiin kerrostumiin. Kuviossa 7 on Suomen aktiiviupseeriston jakautumista sosiaalisiin kerrostumiin verrattu Janowitzin esittämiin tietoihin. Vertailu on vain suuntaa antava, koska luokitusperusteet saattavat olla hyvinkin erilaiset. Voidaan todeta, että Suomen aktiiviupseeristossa ylimmän kerroksen osuus 1920-luvulla on ollut lähes kaksinkertainen verrattuna Italian ja Saksan armeijoiden upseeristoon. Verrattuna Yhdysvaltain, Ruotsin ja Englannin upseeristoon Suomen upseeriston poikkeavuus on ollut myös 1920-luvulla huomattava. Kuitenkin on ylimmän kerroksen osuus Suomessa ollut koko ajan laskeva, kun taas esimerkiksi Englannissa ja Saksassa tapahtui toiseen maailmansotaan mennessä ylimmän kerrostuman suhteellisen osuuden selvää lisääntymistä. Kaikkien Länsi-Euroopan vanhojen kansallisvaltioiden upseeriliitissa oli ylin kerrostuma kuitenkin menettänyt hallitsevan asemansa.²⁰⁾ Janovitz toteaa, että Yhdysvalloissa on upseerin ammatti

¹⁹⁾ Valkonen, M: Matrikkelitietoja sosiaalisesta liikkuvuudesta, *Sociologia* 2/1967, s. 60—61

²⁰⁾ Janowitz, M: *The Professional Soldier*, s. 93

Kuvio 7 Suomen aktiivipuseerien sosiaalinen kerrostuneisuus verrattuna eräiden Länsi-Euroopan maiden ja Yhdysvaltain upseerien sosiaaliseen kerrostuneisuuteen.

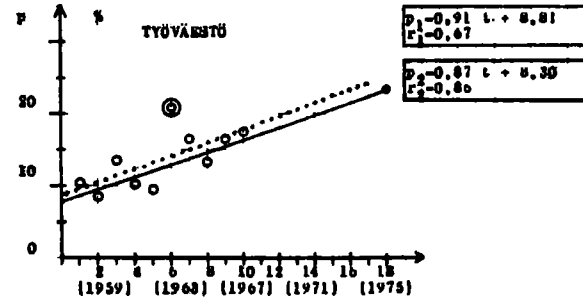
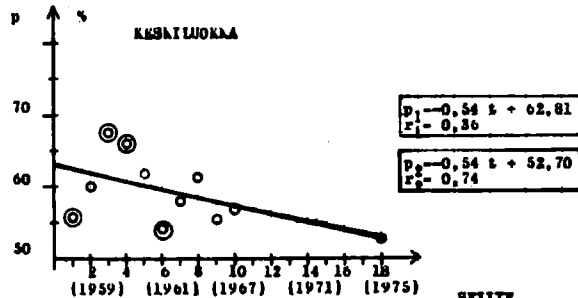
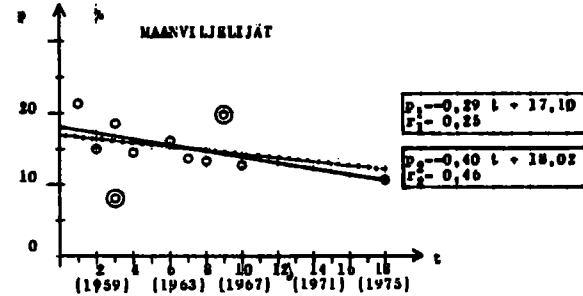
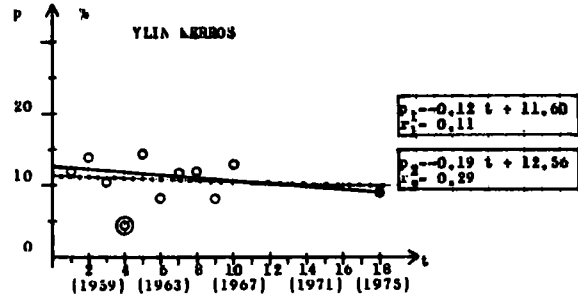
- 1) Lähde: Janowitz, M: The Professional soldier, s 94
 2) Lähde: Janowitz, M: The Professional soldier, s 90
 3) Työväestöön kuuluvat on sisällytetty keskiluokkaan

viime vuosikymmeninä tarjonnut nimenomaan yhteiskunnan alimmille kerrostumille merkittävän sosiaalisen kohoamisen väylän. Vuonna 1960 oli yli 30 % USA:n armeijan sotilasakatemian oppilasta lähtöisin alimmasta yhteiskuntaluokasta.²¹⁾ Samanlainen kehityksen suunta on voitu viime aikoina havaita myös Suomessa, joskaan meidän puolustuslaitoksemme pienuutensa vuoksi ei koskaan voi tarjota sosiaalisen kohoamisen mahdollisuuksia suurille massoille kuten Yhdysvalloissa. Mikhael Frunzen mukaan oli Puna-armeijan päällystöstä v 1925 57 % lähtöisin talonpojista, 19,3 % työväestöstä ja 23,7 % muista yhteiskuntaluokista. Vuonna 1969 oli Neuvostoarmeijan luutnanteista tehdas- ja virastotyöläisten poikia 82,5 % ja kollektiivitalallisten poikia 17,5 %.²²⁾ Kun tarkastellaan

²¹⁾ Janowitz, M: The Professional Soldier, s. 92

²²⁾ Khalturin, F—Schelekov, A: Lieutenants, sociological portrait, Soviet Military Review 9/1969, s. 3

Kadettiupseerien sosiaalisen kerrostuneisuuden kehitysuunta vuodesta 1958

SELITE

- tilastohavainto
- ⊙ korjattu havainto
- regressiosuora
- ennustusuora
- ennuste vuodelle 1975

KUVIO 8

vuosina 1958—1967 vakinaiseen palvelukseen valmistuneiden aktiiviupseerien sosiaalisen kerrostuneisuuden perusteella tehtyjä regressiosuoria (Kuvio 8), voidaan todeta, että ylimmän kerroksen, keskiluokan ja maanviljelijöiden suhteellinen osuus on laskusuunnassa, kun taas työväestön osuus kasvaa. Ennusteen mukaan olisi vuonna 1975 aktiiviupseereiksi valmistuvien sosiaalinen kerrostuneisuus taulun 8 mukainen.

Taulu 8

**ENNUSTE VUONNA 1975 AKTIIVIUPSEEREIKSI VALMISTUVIEN
SYNTYPERÄN MUKAISESTA SOSIAALISESTA
KERROSTUNEISUUDESTA**

Sosiaalinen kerrostuma	Ennuste vuodelle 1975
Ylin kerros	n 9 %
Keskiluokka	n 56 %
Maanviljelijät	n 11 %
Työväestö	n 24 %

Regressiosuoria laskettaessa on oletettu yhteiskuntarakenteen muutoksen jatkuvan samanlaisena myös 1970-luvulla. Kun siirtyminen palvelulinkeinoihin ilmeisesti tulee 1970-luvulla entisestään kiihtymään, aiheuttaa se keskiluokan suhteellisen osuuden muita nopeamman kasvun. Tämän vuoksi on taulussa keskiluokan suhteellista osuutta lisätty kolmella prosenttiyksiköllä. Kehitys näyttää kulkevan yhä kansanvaltaisempaan suuntaan. Tätä voidaan pitää myönteisenä ilmiönä. Työväestön suhteellisen osuuden lisääntyminen tulee tapahtumaan lähinnä ylimmän kerroksen kustannuksella. Asiaa voidaan kuitenkin katsoa myös toisesta näkökulmasta. Ylimpään kerrokseen kuuluvilla on suurin valinnan vapaus kaikissa toiminnoissaan, koska he ovat taloudellisesti turvatussa asemassa ja heillä on parhaat tiedot eri mahdollisuuksista. Niinpä ylimmän kerroksen lapsia tulee eniten ammatteihin ja aloille, joita eni-

ten arvostetaan ja jotka ovat parhaiten palkattuja.²³⁾ Upseerin ammatin arvostus ei kaikkina aikoina ole ollut kovin korkealla, eikä palkkauskaan ole ollut omiaan arvostusta kohottamaan. Ylimmän kerroksen osuuden pienenemisessä voidaan siis nähdä myös viite upseerin ammatin arvostuksen vähenemisestä.

D. JOHTOPÄÄTÖKSIA

Aktiiviupseeristo ei syntyperältään ole kovin hyvin vastannut Suomen kansan sosiaalista kerrostuneisuutta. Vaadittava koulusivistys on ollut omiaan rajoittamaan alempien kansankerrostosten lasten mahdollisuuksia upseerin ammatin valintaan, vaikka se muuten pienten koulutus- kustannusten vuoksi olisi ollut sopiva vähävaraisten väestönsien lapsille. Myös maamme historialliset tapahtumat ovat vaikuttaneet siihen, etteivät työläiskotien pojat ainakaan 1920- ja 1930-luvulla kovin usein valinneet upseerin uraa. Upseerin ammatti on näin ollen ollut selvästi keskiluokan poikien ammatti. Tyypillisten keskiluokan kotien kuten pikkukauppiaiden, työnjohtajien, kansakoulunopettajien, aliupseerien ja rakennusmestarien kotien pojille on ryhtyminen upseeriksi merkinnyt mahdollisuutta huomattavaankin sosiaaliseen kohoamiseen. On ilmeistä, että nimenomaan keskiluokalle ei ideologisestikaan ole ollut vaikeata lähettää poikiaan ammattiin, jonka tehtävänä on laillisen yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen.

Upseerien sosiaalinen kerrostuneisuus ei ole ollut yläluokkavoittoisempi kuin muiden tässä tutkimuksessa käytettyjen, vastaavaa koulupohjaa vaativien tai muista syistä upseerin ammattiin läheisesti rinnastettavien ammattiryhmien. Lähinnä on upseeristo sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan muistuttanut oppikoulunopettajia ja liike-elämän johtajistoa. Sosiaalisen kerrostuneisuuden kehittyminen on Suomessa ollut samansuuntainen kuin Yhdysvalloissa ja Länsi-Euroopan maissa.

²³⁾ Valkonen, M: Matrikkelitietoja sosiaalisesta liikkuvuudesta, *Sosiologia* 2/1967, ss. 61—62

IV LUKU

AKTIIVIUPSEERIEN REKRYTOINNIN
ALUEELLINEN PERUSTA

A. YLEISTÄ

Maamme eri osien kehittyneisyydessä on suuria eroja. Eteläiset ja läntiset seudut ovat vaurasta ja teollistunutta, kun taas itä- ja pohjoisosat köyhää, agraarista aluetta. Ylempiin sosiaalisiin kerrostumiin kuuluvien osuus väestöstä on suurempi taloudellisesti edistyneillä alueilla kuin takapajuisilla. ¹⁾ Koska upseeristo oli selvästi keski- ja yläluokka-voittoinen, voidaan siis olettaa, että Etelä- ja Lounais-Suomen pojat ryhtyvät upseereiksi paljon useammin kuin Pohjois- ja Koillis-Suomen pojat.

B. AKTIIVIUPSEERIEN JAKAUTUMINEN SYNTYMÄPAIKAN
JA SYNTYMÄALUEEN MUKAAN

Aktiiviupseerien jakautuminen syntymäpaikan mukaan on esitetty taulussa 9.

Aktiiviupseeristo on ennen sotia ollut noin 60-prosenttisesti syntyisin asutuskeskuksista. Vuoden 1951 upseeristossa sen sijaan maalaiskunnista syntyisin olevat ovat olleet enemmistönä. Peruskurssin käyneiden ja II ryhmän upseerien panos näkyy jälleen tässäkin prosenttiluvussa. Edellä mainittujen ryhmien upseereista oli yhteensä yli 66 % syntyisin maalaiskunnista. Maalaisten osuus vaikuttaa suurelta, kun otetaan huomioon, että vain noin 20 % koko tutkitusta aineistosta oli lähtöisin maa- ja metsätalouden piiristä. Asia on kuitenkin täysin ymmärrettävissä, sillä pappien, pikkukauppiaiden, kansakoulunopettajien ja rautatieläisten suuri osuus on ollut vaikuttamassa lähinnä maalaisten prosenttilukua kohottavasti. Kaikkiaan 4 557 kadettiupseerista oli 50,4 % syntyisin asutuskeskuksista.

¹⁾ Haavio-Mannila, E: Lääkärit tutkittavina, s. 89

Taulu 9

**AKTIIVIUPSEERIEN PROSENTTINEN JAKAUTUMINEN
SYNTYMÄPAIKAN MUKAAN. VERTAILUNA KOKO VÄESTÖN
ASUINKUNTA VUOSINA 1920 JA 1940**

Syntymäpaikka	Aktiiviupseerit				Koko väestö *) (asukunta)	
	1921 %	1939 %	1951 %	1967 %	1920 %	1940 %
Helsinki	13.6	12.8	11.6	14.4	6	9
Muu kaupunki tai kauppala	45.0	45.9	33.8	36.5	10	18
Maalaiskunta	41.4	41.3	54.6	49.1	84	73
Yhteensä % N	100.0 97	100.0 198	100.0 245	100.0 237	100 3 148 000	100 3 695 000

Helsingin osuus on kaikkina aikoina ollut huomattava. Tähän ovat vaikuttaneet paitsi paremmat oppikoulunkäyntimahdollisuudet, myös se, että Kadettikoulu on koko itsenäisyyden ajan toiminut Helsingissä. Helsinki on myös ollut huomattava varuskuntakaupunki, joskaan varuskunta ei Helsingissä ole siinä määrin esillä kuin pienemmissä kaupungeissa. Helsingin osuus on myös eräissä aikaisemmin mainituissa vertailuryhmissä ollut suuri. Vuoden 1951 liike-elämän johtajista oli 21 % ²⁾ ja vuoden 1962 lääkäreistä 25 % ⁴⁾ syntyisin Helsingistä.

Paremmen kuvan saamiseksi siitä, mistä maamme eri osista aktiiviupseeristo on syntyisin, tarkastellaan seuraavassa alueellista jakautumista lääneittäin. Kun tiedetään, että oppikoulunkäyntimahdollisuudet maamme eri osissa ovat olleet hyvinkin erilaiset, olisi tämä seikka pitänyt ottaa huomioon. Aktiiviupseerien määrää olisi pitänyt verrata vähintään keskikoulun käyneiden miespuolisten henkilöiden määrään lääneittäin. Näin ei kuitenkaan voitu menetellä, koska oppikoulutilastoissa ei tietoja oppilasmääristä ennen 1950-lukua ole käsitelty lääneittäin. Tämän vuoksi on taulussa 10 upseerien määrää verrattu läänien mies-

²⁾ Haavio-Mannila, E: Lääkärit tutkittavina, s. 87

³⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 72

⁴⁾ Haavio-Mannila, E: Lääkärit tutkittavina, s. 87

puoliseen väestöön. Vertailuvuosina ovat olleet kunkin vuoden upseeriston syntymävuosien keskiarvoa vastaavan kymmenluvun ensimmäiset vuodet. Otoksen perusteella laskettu syntymävuosien keskiarvo oli vuoden 1921 upseereilla vuosi 1891, vuoden 1939 upseereilla vuosi 1902, vuoden 1951 upseereilla vuosi 1912 ja vuoden 1967 upseereilla vuosi 1932.

Taulu 10

**UUOSINA 1921, 1939, 1951 JA 1967 PALVELUKSESSA OLLEIDEN
AKTIIVIUPSEERIEEN MAARA SYNTYMALÄÄNIN 100 000
MIESPUOLISTA ASUKASTA KOHDEN**

Vuosi	Lääni							
	Uudenmaan lääni	Turun ja Porin lääni sekä Ahvenanmaa	Hämeen lääni	Viipurin lääni	Mikkelin lääni	Kuopion lääni	Vaasan lääni	Oulun lääni (Lapin lääni ml)
1921	191	62	94	69	67	69	43	65
1939	229	127	113	210	66	128	127	100
1951	167	150	139	322	147	129	109	141
1967	156	150	271	271	141	98	76	109

Taulusta nähdään, että vuoden 1921 upseeristossa oli Uudenmaan läänistä syntyisin olevia 2—4-kertainen määrä alueen miespuoliseen väestöön verrattuna kuin muista lääneistä. Vuoden 1939 upseeristossakin on Uudenmaan lääni etusijalla, mutta Viipurin läänin osuus on melkein yhtä suuri. Vuosien 1951 ja 1967 upseeristoissa Viipurin lääni on ylivoimaisesti ensimmäinen syntymälääninä ja Uudenmaan lääni jää toiseksi.

Uudenmaan läänin suuri edustuneisuus tukee lausuttua olettamusta, että upseerit ovat lähtöisin valtaosaltaan maamme etelä- ja lounaisosista. Turun ja Porin läänikin on vuosien 1951 ja 1967 upseeristoissa ollut kolmanneksi eniten upseereja tuottava. Sen sijaan Viipurin läänin

osuudelle on etsittävä muitakin syitä. Ilmeisesti rajan läheisyys ja varsinkin 1920- ja 1930-luvulla enemmän tai vähemmän selvänä tunnettu uhka on ollut omiaan kohottamaan maanpuolustustahtoa juuri Viipurin läänin alueella.

Historian tapahtumien perusteella olisi voinut olettaa, että Vaasan ja Oulun läänin edustus olisi ollut suurempi. Jääkäriliikkeen sai miespuoliseen väestöön verrattuna tunnetusti eniten miehiä riveihinsä juuri Pohjanmaalta. Myös aikaisempien vuosisatojen tapahtumat ovat antaneet aiheen sille varsin yleiselle käsitykselle, että pohjalaiset ovat tavallista maanpuolustustahtoisempia. Mikäli maanpuolustustahdon ilmenemisen yhtenä osoituksena voidaan pitää aktiiviupseereiksi ryhtyneiden suhteellista osuutta väestöstä, eivät Vaasan ja Oulun läänin vaatimattomat luvut taulussa 10 tue edellä esitettyä käsitystä. Koulunkäyntimahdollisuudet ovat tuskin Pohjanmaalla olleet merkittävästi huonommat kuin esimerkiksi Kainuussa. Sen sijaan pohjalaisella kansanluonteella saattaa olla vaikutuksensa. Myös Pohjanmaan laajat ruotsinkieliset alueet ovat ilmeisesti heikentäneet pohjalaisten panosta. Tutkiessaan matrikkelitietojen perusteella kadettiupseerien kotipaikkakuntia totesi Olavi Huhtala, että nimenomaan ruotsinkieliset alueet olivat kadettiupseerien rekrytoinnissa "valkoisia alueita".⁵⁾ Ehkä on niin, että pohjalaiset antavat parhaan panoksensa maanpuolustukselle suurina murrosaikoina, silloin kun kansakunnan olemassaolosta on kysymys.

Täydellisempi kuva läänien osuudesta saadaan tarkastelemalla taulua 11, jossa eri upseeriryhmien määriä miespuoliseen väestöön nähden on verrattu samalla tavoin kuin taulussa 10. Syntymäaikojen keskiarvoja vastaava kymmenluku on vanhan väen upseereilla ollut vuosi 1880, jääkäriupseereilla ja markovillalaisilla vuosi 1890, peruskurssin käyneillä ja II ryhmän upseereilla vuosi 1900 ja kadettiupseereilla vuosi 1930.

Uudenmaan lääni on antanut tämän tarkastelutavan mukaan eniten kaikkia muita upseereita paitsi peruskurssin käyneitä ja II ryhmän upseereita. Tämän läänin yhteenlaskettu osuuskin on ollut suurin. Turun

⁵⁾ Huhtala, O: Matrikkeli kertoo, Sotilasaikakauslehti 6/1952, s. 229

Taulu 11

**ERI AKTIIVIUPSEERIRYHMIN KUULUNEIDEN UPSEERIEN MAARA
SYNTYMÄLÄÄNIN 100 000 MIESPUOLISTA ASUKASTA KOHDEN**

Läni Upseeri- ryhmä	Uudenmaan lääni	Turu ja Porin lääni ja Ahvenanmaa ml	Hämeen lääni	Viipurin lääni	Mikkelin lääni	Kuopion lääni	Vaasan lääni	Oulun lääni (Lapin lääni ml)
Kadettiupseerit	188	113	153	180	115	118	84	95
Jääkäriupseerit	55	15	21	17	8	23	27	19
Markovillalaiset Vanhan väen upseerit	31	16	16	12	10	14	5	12
Upseerien perus- kurssin käyneet	18	3	5	11	—	3	2	3
II ryhmän upseerit	1	3	4	10	5	3	2	2
	12	14	19	47	18	23	23	7
Yhteensä	305	164	216	277	156	184	143	138
Läänien välinen paremmuusjärjestys	I	V	III	II	VI	IV	VII	VIII

ja Porin läänin paras sijoitus on kolmas sija markovillalaisten ryhmässä. Hämeen lääni on ollut kolmantena kadettiupseerien määrään nähden, mutta sen yhteenlaskettu osuuskin oikeuttaa kolmanteen sijaan. Viipurin lääni on ollut selvästi toisena upseerien kokonaismäärään nähden. Se on ollut ensimmäinen peruskurssin käyneiden ja II ryhmän upseerien kohdalla ja selvästi toisena kadettiupseerien määrän osalta. Mikkelin läänin paras sijoitus on viides sija II ryhmän upseerien ja kadettiupseerien kotiseutuna. Kuopion lääni on ollut kolmantena jääkäriupseerien määrään nähden. II ryhmän upseereita se on myös tuottanut kolmanneksi eniten. Vaasan lääni on ollut toisena jääkäriupseerien määrän puolesta, mutta yhteismäärässä sen sijoitus on toiseksi viimeinen. Oulun

lääni jää yhteismäärässä viimeiseksi. Pohjanmaan heikko panos käy selvästi ilmi läänien välisestä paremmuusjärjestyksestä, missä Vaasan ja Oulun lääni jäävät viimeiseksi.

C. PAIKKAKUNTIEN MERKITYS UPSEERIEN REKRYTOINNISSA

Kun tutkitaan paikkakuntien merkitystä upseerien rekrytoinnille ja yritetään löytää syitä, jotka mahdollisesti ovat vaikuttaneet tiettyjen paikkakuntien muita parempaan edustavuuteen, on mielekästä tarkastella kadettiupseereja. Kadettiupseerit, ja tavallaan myös vanhan väen upseerit, ovat niitä, jotka ilman poikkeuksellisista oloista johtuvia vaikutteita ovat valinneet upseerin ammatin. Jääkäreille ei Saksaan lähtiessään ollut se ajatus vieras, että Saksanmatka saattaisi luoda perustan komealle sotilasuralle, mutta se ei kuulunut niihin tekijöihin, jotka huomattavasti kartuttivat jääkärien miesvahvuutta.⁶⁾ Myös markovillalaisissa oli suuri osa sellaisia, jotka olivat ehtineet hankkia siviiliammattin. Osallistuminen vapaussotaan oli vetänyt heidät sotilaan ammattiin. Peruskurssin käyneiden ja II ryhmän upseerien kohdalla on todettava sama asia. Tilaisuutta, jonka sodan jälkeiset poikkeukselliset olot tarjosivat, käytettiin hyväksi.

Taulussa 12 on esitetty itsenäisyyden aikana Kadettikoulusta valmistuneiden 4 557 kadettiupseerin koulupaikkakunnista ne, joista on ollut lähtöisin vähintään 1 % kadettiupseereja. Kun useat ennen sotia esiintyneistä paikkakunnista eivät enää sotien jälkeen kuuluneet Suomeen, on tarkastelu jaettu kahteen ajanjaksoon. Ennen sotia ja sotien aikana valmistui Kadettikoulusta 2 579 upseeria ja sotien jälkeen vuoteen 1967 mennessä 1 978 upseeria. Kadettiupseerien määrää on verrattu paikkakuntien miespuoliseen väestöön siten, että ennen sotia ja sotien aikana valmistuneita on verrattu vuoden 1930 väestöön ja sotien jälkeen valmistuneita vuoden 1950 väestöön. Koulupaikkakuntaa on tässä tarkastelussa pidetty parempana kuin syntymäpaikkakuntaa, koska elämänuran valintaa tekevä nuori mies on juuri kouluiässä ympäristövaikutteille alttein.

⁶⁾ Lauerma, M: Kuniskaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, s. 935

Taulu 12

**KADETTIKOULUSTA VALMISTUNEIDEN 4557 KADETTIUPSEERIN
JAKAUTUMINEN KOULUPAIKKAKUNNITTAIN PAIKKAKUNNAN
VÄESTÖN 1 000 MIESPUOLISTA ASUKASTA KOHDEN**

Ennen sotia ja sotien aikana valmistuneet		Sotien jälkeen valmistuneet	
Kaupunki, kaupala tai maalaiskunta	Kadettiupseereja 1 000 asukasta kohden	Kaupunki, kaupala tai maalaiskunta	Kadettiupseereja 1 000 asukasta kohden
1. Sortavala	37	1. Kouvola	23.7
2. Mikkelä	35	2. Joensuu	20.3
3. Hamina	33	3. Toijala	13
4. Käkisalmi	31	4. Mikkelä	12.5
5. Hämeenlinna	25.6	5. Lappeenranta	8.4
6. Joensuu	22	6. Hamina	8
7. Jyväskylä	18.6	7. Heinola	8
8. Heinola	17.2	8. Hämeenlinna	7.7
9. Porvoo	13.5	9. Kauhava	6
10. Varkaus	12	10. Riihimäki	5.1
11. Kouvola	11.5	11. Savonlinna	4.5
12. Kokkola	11	12. Imatra	4.5
13. Terijoki	11	13. Kuopio	4.1
14. Lahti	10.7	14. Kokkola	3.2
15. Kuopio	10.2	15. Jyväskylä	3.2
16. Viipuri	9.3	16. Kotka	2.9
17. Kajaani	8.3	17. Lahti	2.6
18. Oulu	8.2	18. Oulu	2.6
19. Kauhava	7.1	19. Turku	1.9
20. Vaasa	5.8	20. Tampere	1.9
21. Helsinki	5.4	21. Helsinki	1.8
22. Tampere	5.3	22. Rovaniemi	1.4
23. Parikkala	5.0	23. Vaasa	1.2
24. Pori	4.7	24. Pori	1.2
25. Kristiina	3		
26. Imatra	3		
27. Riihimäki	2.7		
28. Kotka	2.1		
29. Inkeroinen	2		
30. Rovaniemi	1.3		

Taulusta nähdään, että valtaosa yli 1 % kadettiupseereita tuottaneista kunnista on ollut kaupunkeja. Vain viisi maalaiskuntaa on ylittänyt yhden prosentin rajan. Niistäkin Imatra ja Toijala ovat muuttuneet kauppaloiksi. Kumpanakin tarkasteltuna ajanjaksona ovat Itä-Suomen kaupungit olleet parhaiten kadettiupseereita tuottavia. Vain Hämeen-

linna ja Toijala ovat muusta Suomesta sijoittuneet alkupäähän. Uudemaan läänistä, josta miespuolisiin asukkaisiin verrattuna oli eniten kadettiupseereja, ovat liitteeseen päässeet mukaan vain Helsinki ja Porvoo. Vaasan läänin osuus kadettiupseerien syntymälääninä oli pienin miespuoliseen väestöön verrattuna. Koulupaikkakunnista esiintyy liitteessä kuitenkin kolme. Tämä viittaa siihen, että Vaasan läänin alueella on rekrytointi keskittynyt tavallista enemmän tietyille alueille. Helsingin osuus on varsin vaatimaton, kun otetaan huomioon, että noin 11—14 % kaikista upseereista oli helsinkiläisiä. Sotien jälkeen on Kouvolasta noussut ensimmäiseksi sotia edeltäneeltä yhdenkeltaoista sijalta. Kaikista sotien jälkeen Kouvolasta tulleista kadettiupseereista kuitenkin yli 15 % oli siirtolaisia.

Kun etsitään syitä tiettyjen paikkakuntien hyvään osuuteen, on todettava, että lähes kaikki ovat olleet varuskuntapaikkakuntia. Näiden hyvään edustavuuteen taas ilmeisesti vaikuttaa se, että niistä tulee paljon kantahenkilökunnan poikia. Sotien jälkeen Haminan, Kouvolan, Hämeenlinnan, Mikkelin ja Kuopion kadeteista 30—50 % oli tällaisia. Tämän lisäksi saattaa varuskuntapaikkakuntien hyvään sijoittumiseen vaikuttaa se, että puolustusvoimat niissä tunnetaan hyvin. Kun tutkittiin Kauhavalta lähtöisin olevia kadettiupseereja, havaittiin, että heistä vain hieman yli 21 % oli sotilaiden poikia. Ennen Ilmasotakoulun perustamista oli Kauhavalta tullut vain yksi kadettiupseeri. Kun tunnetaan Pohjanmaan muuten heikko aktiiviupseerien osuus, olisi voinut olettaa, että kauhavalaisistakin suurin osa olisi ollut sotilaiden poikia. Kauhavan tapaus siis tukisi käsitystä varuskunnan merkityksestä myönteisen asenteen muodostumisessa upseerin ammattia kohtaan. Kauhava on kuitenkin vain erillistapaus, jonka perusteella ei pidä tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Varuskunnan vaikutuksen selvittäminen paikkakunnalta lähtöisin olevien aktiiviupseerien määrään vaatisi toisenlaista tutkimusta. Pelkkien numerotietojen perusteella on johtopäätösten tekeminen arveluttavaa.

Ilmeisesti kouluilla on ollut suuri merkitys maanpuolustushengen luoja tietyillä paikkakunnilla. Sellaiset suuret poikakoulut kuin Helsingin Lyseo, Helsingin Normaalilyseo, Hämeenlinnan Lyseo, Turun Lyseo, Kouvolan Lyseo sekä sotia edeltäneenä aikana Viipurin Suomalainen Lyseo ja Sortavalan Lyseo ovat aina olleet ensi sijalla kadetti-

upseerien koulutilastoissa. Hyvänä esimerkkinä mainittakoon Sortavalan Lyseo. Niistä 537 oppilaasta, jotka ehtivät suorittaa ylioppilastutkinnon oli vuoteen 1968 mennessä tullut 29 everstiluutnanttia, 23 everstiä ja seitsemän kenraalia tai amiraalia. Sekä puolustusvoimain komentaja että merivoimien komentaja vuonna 1968 olivat Sortavalan Lyseon kasvattaja. ⁷⁾

D. JOHTOPÄÄTÖKSIA

Tarkastelu osoittaa aktiiviupseerien alueellisen rekrytoinnin olleen etelä-kaakkoisvoittoinen. Kärjistetysti voitaisiin sanoa, että antautuminen upseerin uralle on ollut kääntäen verrannollinen etäisyyteen maamme kaakkoisrajasta. Miten asia tässä suhteessa on ehkä muuttunut tai muuttumassa, on mahdollista nähdä vasta 10—15 vuoden kuluttua, kun voidaan tutkia niitä ikäluokkia, jotka ovat syntyneet sotien jälkeen. Alueellisen pohjan laajenemista osoittaa se, että niiden paikkakuntien osuus, joilta on tullut alle 1 % kadettiupseereista, on sotien jälkeen noussut 34.3 %:iin sotia edeltäneestä 18.1 %:sta.

V LUKU

MUUT SOSIAALISTA TAUSTAA KARTOITTAVAT TEKIJÄT

A. KOULUSIVISTYS

Aktiiviupseerien peruskoulutuksen moninaisuus on luonnollisesti vaikuttanut siihen, että myös koulupohja on ollut sangen erilainen. Lisäksi on vaikuttanut se, että Kadettikoulunkin pääsyvaatimuksiin tuli

⁷⁾ Pelkonen, L: Koulu, jonka kehityksen sota katkaisi, Helsingin Sanomat 9. 11. 1968

ylioppilastutkinto pakolliseksi vasta vuonna 1962. Aktiiviupseerien jakautuminen koulusivistyksen mukaan on esitetty taulussa 13.

Taulu 13

**AKTIIVIUPSEERIEN PROSENTTINEN JAKAUTUMINEN
KOULUSIVISTYKSEN MUKAAN VUOSINA 1921, 1939, 1951 JA 1967**

Vuosi Koulu- sivistys	1921 %	1939 %	1951 %	1967 %
Vähintään kansakoulu	6.6	1.5	23.4	1.7
Vähintään keskikoulu	33.7	38.0	24.2	17.9
Vähintään ylioppilas	53.9	60.5	47.6	80.4
Suomen Kadetti- koulu	5.8	—	—	—
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0
N	97	198	245	237

Koko itsenäisyyden ajan on aktiiviupseeristossa ollut sellaisia, joiden koulusivistys on jäänyt alle keskikoulun. Vuoden 1951 upseeristossa tällaisten määrä on ollut yli viidesosa koko upseeristosta. Tässä on nähtävissä jälleen II ryhmän upseerien suuren suhteellisen osuuden vaikutus vuoden 1951 upseeristossa. Ylioppilaiden suhteellinen osuus on 1960-luvulle saakka vaihdellut 50 %:n molemmin puolin. Vasta 1960-luvulla on ylioppilaiden osuus noussut yli 80 %:n. Kestänee vielä 15—20 vuotta, ennen kuin koulupohja kaikilla aktiiviupseereilla on yhtenäinen. Vaikka ylioppilastutkinnolla ei sinänsä tarvitse olla vaikutusta upseerin menestymiseen ammatissaan, on sitä kuitenkin pidettävä ammatin arvostuksen kannalta suotavana. Niinpä vuoden 1951 upseeriston koulusivistyksessä voidaankin nähdä heijastuma upseerin ammatin heikosta arvostuksesta sotien jälkeen. Näin siitäkkin huolimatta, että vuoden 1951 upseerit keskimäärin astuivat palvelukseen jo 1930-luvulla. Kun liiketoiminnan johtajisto koulusivistysvaatimuksiltaan on suurin piirtein vas-

tannut upseeristoa, on vertailu siihen paikallaan. Vuoden 1951 liike-elämän johtajista oli enintään kansakoulun käyneitä 30.6 %, vähintään keskikoulun käyneitä 14.0 % ja vähintään ylioppilaita 55.4 %. Viimeksi mainituista oli 45.8 % akateemisen loppututkinnon suorittaneita.¹⁾ Vuoden 1951 liike-elämän johtajisto ja vuoden 1951 upseerit ovat siis koulusivistykseltään melko hyvin vastanneet toisiaan.

Eri aktiiviupseeriryhmien koulusivistystä on tarkasteltu taulussa 14. Kadettiupseerien, vanhan väen upseerien ja markovillalaisten koulu-pohja on ollut paras. Suomen Kadettikoulun voidaan katsoa vastanneen ylioppilastutkintoa. Jääkäriupseereilla ja II ryhmän upseereilla on kansakoulun käyneiden määrä varsin suuri, koska koulusivistysvaatimusta ei ollut. Jääkäriupseerien koulusivistys on kuitenkin ollut korkeampi

Taulu 14

AKTIIVIUPSEERIRYHMIEN KOULUSIVISTYS

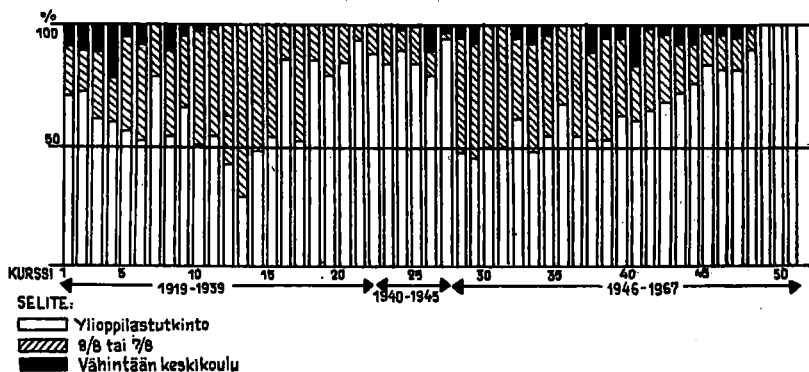
	Vanhan väen upseerit	Jääkäri- upseerit	Markovilla- laiset	Peruskurssin käyneet	II ryhmän upseerit	Kadetti- upseerit
Vähintään kansakoulu	—	30.0	1.4	43.0	58.1	—
Vähintään keskikoulu	11.8	33.8	28.2	51.5	37.9	23.3
Vähintään ylioppilas	35.8	35.2	69.6	5.5	4.0	76.7
Suomen Kadet- tikoulu tai vastaava ulko- mainen koulu	52.4	—	—	—	—	—
Akateeminen loppututkinto	—	1.4	0.8	—	—	Ainakin 6 tapa- usta
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
N	178	571	352	130	692	4 894

¹⁾ Laaksonen, O: Suomen liike-elämän johtajisto, s. 98

kuin kaikkien jääkärien, joista 17 % oli ylioppilastutkinnon suorittaneita, 13,8 % vähintään keskikoulutodistuksen saaneita ja 69,2 % alle keskikoulun käyneitä.²⁾ Peruskurssin käyneissäkin oli yli 40 % vähemmän kuin keskikoulusivistyksen omaavia, vaikka tietty koulusivistysvaatimus pyrittiin oppilaita kursseilla valittaessa ottamaan huomioon. Valtaryhmässä, kadettiupseereissa, oli ylioppilaiden osuus ennen sotia keskimäärin 65,2 %, sotien aikana 86,6 % ja sodan jälkeen vuoteen 1962 saakka 65,3 %.³⁾ Sotien aikana valmistuneilla kadettiupseereilla on ylioppilaiden prosenttiluku melko korkea ilmeisesti sen vuoksi, että karsinnan varaa on ollut. Siinä voidaan myös nähdä viite upseerin ammatin korkeammasta arvostuksesta sotien aikana. Arvostuksen alenemista sotien jälkeen saattaa osoittaa se, että kahdeksalla kadettikurssilla sotien jälkeisistä kahdestakymmenestä yhdestä kurssista on ylioppilaiden osuus ollut vain noin 50 %.

Vuosina 1919—1967 Kadettikoulusta valmistuneiden aktiiviupseerien koulusivistys kurssittain on esitetty kuviossa 9.

Kuvio 9 Vuosina 1919—1967 Kadettikoulusta valmistuneiden aktiiviupseerien koulusivistys kurssittain (%) ⁴⁾

²⁾ Lauerma, M: Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, s. 267

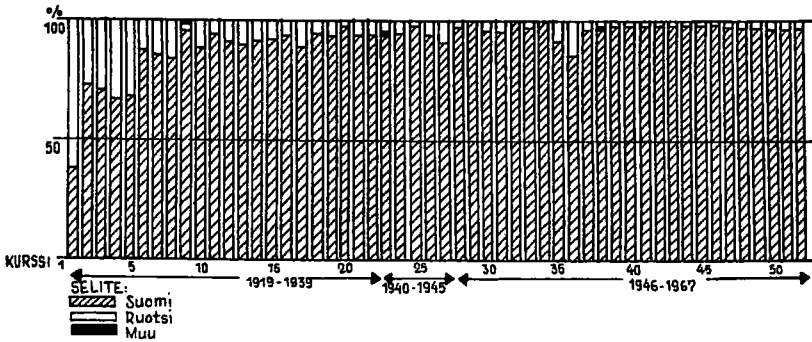
³⁾ Saarikoski, P—Lehtimäki, P: Piirteitä kadettikursseista ja kadettien sosiaalisesta taustasta, Kadettikoulu 50 vuotta, ss. 91—92

⁴⁾ mt. s. 92

B. ÄIDINKIELI

Luotettavia tietoja aktiiviupseerien äidinkielestä on saatu vain kadettiupseereista. Kuviossa 10 on esitetty itsenäisyyden aikana Kadettikoulusta valmistuneiden aktiiviupseerien prosenttinen jakautuminen äidinkielen mukaan kadettikursseittain.

Kuvio 10 Kadettikoulusta vuosina 1919—1967 valmistuneiden aktiiviupseerien äidinkieli kadettikursseittain (%) ⁵⁾

1920-luvulla on ruotsinkielisten yliedustus ollut huomattavan suuri. Ensimmäisellä kadettikurssilla oli 57.8 % äidinkieleltään ruotsinkielisiä, ja kaikista 1920-luvulla valmistuneista kadettiupseereista oli 26.7 % ruotsinkielisiä. Tämä on melko suuri määrä, kun otetaan huomioon, että koko väestöstä vuonna 1930 vain 10.1 % oli ruotsinkielisiä. ⁶⁾ Tässä heijastuu ilmeisesti ylimmän kerroksen ruotsinkielisyys, sillä yli 42 % kymmenen ensimmäisen kadettikurssin oppilaista oli lähtöisin ylimmästä kerroksesta. 1930-luvulta alkaen on ruotsinkielisten osuus ollut suurin piirtein oikeassa suhteessa väestöön verrattuna.

Jääkäriupseerien kielijakautumasta voidaan päätellä jotakin jääkärien koko joukon perusteella. Ylioppilastutkinnon suorittaneista jääkäreistä 41.1 % kuului ruotsinkielisiin osakuntiin, mutta eräissä suomen-

⁵⁾ mt. s. 93

⁶⁾ Waris, H: Suomalaisen yhteiskunnan rakenne, s. 74

kielisissäkin osakunnissa oli vahva ruotsinkielisten vähemmistö. Ruotsinkielisten kokonaismäärä kaikista jääkäreistä lienee ollut noin 25 %.⁷⁾ On syytä olettaa, ettei ruotsinkielisten suhteellinen osuus jääkäriupseereissakaan ollut 25 %:a pienempi.

C. JOHTOPAATOKSIA

Aktiiviupseerien koulupohja on ollut sängen moninainen ja eräinä aikoina jopa yllättävän alhainen. Sellaisten poikkeuksellisissa oloissa syntyneiden upseeriryhmien kuin jääkäriupseerien, peruskurssin käyneiden ja II ryhmän upseerien madaltava vaikutus keskimääräiseen koulusivistystasoon on aivan ilmeinen, mutta myös kadettiupseereilla ylioppilaiden suhteellinen osuus on varsinkin sotien jälkeen jäänyt melko pieneksi. Tämä ei ole voinut olla vaikuttamatta ammatin arvostukseen. Koulusivistyksen ja arvostuksen korrelaatiohan on Suomessa tunnetusti korkea.

Kielellisessä jakautumisessa voidaan 1920-luvulla nähdä ainakin kadettiupseerien osalta ruotsinkielisten selvää yliedustusta. Kielikysymys ei kuitenkaan puolustusvoimissamme ole koskaan muodostunut suureksi ongelmaksi.

YHDISTELMA

Suomen aktiiviupseeristo on valtaosaltaan ollut lähtöisin keskiluokasta. Näin se ei sosiaaliselta kerrostuneisuudeltaan ole kovin hyvin vastannut koko kansan koostumusta. Vaikka ylimmän kerroksen osuus itsenäisyyden alkuaikoina eräissä pienissä upseeriryhmissä olikin huomattavan suuri, ei sen osuus koko upseeristossa ole ollut suurempi kuin muissakaan vastaavaa koulusivistystä vaativissa ammateissa. Pikem-

⁷⁾ Lauerma, M: Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27, s. 262

minkin sen osuus on ollut pienempi. Missään tapauksessa ei aktiiviupseeristo meillä ole ollut suppea, suljettu piiri, joka täydentää itse itsensä ja joka edustaa vain jotakin pientä kansanosaa. Näinhän kuulee usein vieläkin, ilmeisesti tarkoituksellisesti väitettävän. Pelkästään yleinen asevelvollisuus on jo vaikuttanut upseeristoon demokratisoivasti. Sellaisilla poikkeuksellisissa oloissa syntyneillä upseeriryhmillä kuin jääkäriupseereilla ja II ryhmän upseereilla on aivan ilmeisesti ollut sosiaalista taustaa laajentava vaikutus, vaikka näiden ryhmien peruskoulutus ja koulusivistys eivät täysin ole vastanneet rauhan ajan vaatimuksia. Vaadittava koulusivistys on rajoittanut alempien kansankerrosten mahdollisuuksia päästä upseerin ammattiin. Myös historiallisilla tapahtumilla on ollut vaikutuksensa. Lisäksi on muistettava, ettei armeijamme pienuutensa vuoksi ole koskaan voinut olla huomattava kysyntätekijä työmarkkinoilla.

Alueellisen rekrytoinnin painopiste on ollut etelä-kaakkoisvoittoinen. Tässä tutkimuksessa ei voitu riittävästi selvittää esimerkiksi pohjalais-ten heikon edustavuuden syitä aktiiviupseeristossamme. Varuskunta-paikkakuntien merkitystä maanpuolustukselle myönteisten asenteiden syntymiseen pitäisi tutkia tarkemmin. Samoin olisi sosiaalisen taustan vaikutus upseerien uraliikkuvuuteen mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Tapahtunut kehitys osoittaa aktiiviupseerien sosiaalisen taustan jatkuvasti laajentuneen. Sotien jälkeen erityisesti työväestön suhteellinen osuus näyttää kasvavan ja ylimmän kerroksen osuus pienenevän. Viimeksi mainitun kerrostuman pieneneminen voidaan tulkita myös osoitukseksi upseerin ammatin arvostuksen vähenemisestä. Tällainen kehitys on nähtävissä esimerkiksi Yhdysvalloissa, missä kaupallista alaa arvostetaan enemmän kuin julkista palvelua. Asia voidaan kuitenkin nähdä myös toisesta näkökulmasta. Ehkä on parempi tulevaisuuden kehityksen kannalta, että upseerin ammattia maassamme arvostavat enemmän ne, joihin kuuluu 97 % kansasta kuin ne, joihin kuuluu vain 3 %.

LAHTEET

Kirjallisuus

- Allardt, E—Littunen, Y
Sosiologia
Porvoo, Werner Söderström Oy 1961
- Carlsson, G
Social Mobility and Class Structure
Lund, Håkan Ohlssons boktryckeri 1958
- Haavio—Mannila, E
Lääkärit tutkittavina. Helsingin Yliopiston Sociologian laitoksen tutkimuksia n:o 41
Helsinki, (julkaisematon moniste) 1964
- Janowitz, M
The Professional Soldier
New York, The Free Press, 1960
- Laaksonen, O
Suomen liike-elämän johtajisto
Porvoo, Werner Söderström Oy 1962
- Lauerma, M
Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27
Porvoo, Werner Söderström Oy 1966
- Lokki, O
Numeeriset menetelmät I, moniste n:o 202
Otanieni, Teknillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunta, 1967
- Nieminen, A
Yhteiskuntaluokat, Oma Maa IV
Porvoo, Werner Söderström Oy 1958
- Noponen, M
Kansanedustajien sosiaalinen tausta Suomessa
Porvoo, Werner Söderström Oy 1964
- Rauhala, U
Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen kerrostuneisuus
Porvoo, Werner Söderström Oy 1966
- Saarikoski, P—Lehtimäki, P
Piirteitä kadettikursseista ja kadettien sosiaalisesta taustasta. Kadettikoulu 50 vuotta
Sandudd 1969
- Waris, H
Suomalaisen yhteiskunnan rakenne
Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino 1948
- Wirilander, K
Suomen upseeristo 1700-luvulla. Historiallisia tutkimuksia XXXIV
Helsinki, julkaisija Suomen historiallinen seura 1950

Aikakauslehdet ja artikkelit

- Huhtala, O
Matrikkeli kertoo I—II
Sotilasaikakauslehti n:o 4/1952, ja n:o 6/1952

- Khalturin, F—Schelokov, A
Lieutenants, sociological portrait
Soviet Military Review n:o 9/1969
- Mikola, K
Huomioita upseerikoulutuksemme muovautumisesta 50 vuoden aikana
Kylkirauta n:o 2/1968
- Pelkonen, L
Koulu, jonka kehityksen sota katkaisi
Helsingin Sanomat 9. 11. 1968
- Valkonen, T
Matrikkelitietoja sosiaalisesta liikkuvuudesta
Sociologia n:o 2/1967,

Matrikkelit

- Finska Kadettkårens elever och tjänstemän. Supplement 1812—1912 (toim. H Schulman och S Nordenstreng)
Helsingfors, Ab Lilius och Hertzberg 1912
Supplement 1812—1921
Helsingfors, Centraltryckeri och bokbinderi 1922
- Kadettikunta, Jäsenet 1921—1950
Turku, Kirjapaino Polytypos 1951
- Kadettikunta, Jäsenet 1921—1965
Mikkeli, Oy Länsi-Savon Kirjapaino 1957
- Puolustusvoimiemme upseeristo 1929 (toim. L Aalto, J Wallden, Y Hämeen-Anttila)
Helsinki, Oy Gutenberg Ab 1929
- Puolustusvoimiemme upseeristo ja virkamiehistö (toim. Y Hämeen-Anttila)
Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino 1933
- Suomen Tykistökoulu
Pieksämäki, Sisälähetysseuran Raamattutalon kirjapaino 1957
- Upseerien peruskurssit Maasotakoulussa 1946—49
Mikkeli, Oy Länsi-Savon Kirjapaino 1964
- Viipurin upseerikokelaskurssi 1918—1919, 20-vuotismuistojulkaisu (toim. O Selinheimo)
Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otavan kirjapaino 1939

Aikalaiskirjat, kokoomateokset, arkistot, upseeriluettelot yms

- Kuka kukin oli (toim. I Havu, I Laati, Y Blomstedt, L Poijärvi)
Keuruu, Kustannusosakeyhtiö Otava 1961
- Suomen Elämäkerrasto (toim. I Heikinheimo)
Porvoo, Werner Söderström Oy 1955
- Suomen Jääkärien Elämäkerrasto (Puolustusministeriö Sotahistoriallisen toimiston julkaisuja IV)
Porvoo, Werner Söderström Oy 1938
- Suomen Jääkärien Elämäkerrasto, täydennysosa (julkaisija Jääkäriliitto ry)
Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapaino Oy 1957
- Suuri kansalaishakemisto I—III (toim. V. Liukkonen)
Heinola, Itä-Hämeen kirjapaino Oy 1966
- Suomen liikemiehiä I—III (julkaisija Kustannusliike Suomen Kauppa ja Teollisuus Oy)

Hämeenlinna, Arvi A Karisto Oy:n kirjapaino 1930—1936
 Suomen Maatilat I—V (toim. F Jonasson, A Kivialho, K Kivialho)
 Porvoo, Werner Söderström Oy 1931—1936
 Suomi Käsikirja (toim. J Keinänen)
 Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Otavan laakapaino 1968
 Vem och Vad
 Helsingfors, Holger Schildts tryckeri 1920
 Vem och Vad 1926 (toim. H Söderström)
 Helsingfors, F Tilgmans Tryckeri 1925
 Vem och Vad 1936 (toim. H Söderström)
 Helsingfors, Centraltryckeriet 1936
 Kadettikoulun arkistossa olevat kadettikurssien hakemukset
 Kadettikoulun arkistossa olevat upseerien peruskurssien hakemukset
 Kadettikoulussa pidettävä kadettimatrikkeli
 II Upseerien Yhdistyksen arkistomateriaali
 Pääesikunnan upseerikortisto
 Sota-arkiston henkilökortisto
 Suomen Asetuskokoelma n:o 34/1924 ja 107/1937
 Vakinaisen väen upseeriluettelot vuosilta 1919—1929, 1930—1935, 1936—1939,
 1947, 1951 ja 1967

Tilastot

Kadettikoulussa pidettävä kadettikursseja koskeva tilasto
 Merisotakoulussa pidettävä merikadettikursseja koskeva tilasto
 Suomen Virallinen Tilasto
 SVT VI Väestötilastoa, 22, 37, 76:1, C:102 II nide, C:103
 SVT IX, Tilastollinen katsaus Suomen oppikoulujen tilaan ja toimintaan
 lukuvuonna 1909—10 ja Oppikoulut 56
 Suomen Tilastollinen Vuosikirja
 SVT, uusi sarja, XXXII 1934, XLVI 1950, L 1954

The social background of active officers in the Finnish Defensive Forces in 1919—1967

A complete study concerning the social background of active officers has not been made in Finland before. The study under consideration, which is based on the writer's thesis for a diploma at the War College, consists of the personal data of 6818 active officers who have served in the defensive forces of independent Finland. As variables defining the social background of the officers, the stratum, professions and trades of their fathers were examined, as well as the places of birth, the school places and the mother tongues of the officers. The central questions of the study were:

1. Which stratum of society do the Finnish active officers come from? Do the stratum of the officers correspond to those of the whole nation or have the stratum of the officers been similar to those of other professions requiring equal school education? What has the development been during the independence and what will it look like in the future?

2. What is the background of active officers as to their professions and trades? Have certain groups of professions sent comparatively more sons than others to take up the career of an officer? What has been the share of soldiers' sons? What has been the trend of development and what will the future look like in this respect?

3. How have the active officers regionally been recruited? Do comparatively more officers come from certain parts of the country than from some others? Is there any sign of increase in the regional distribution during the independence? Beside the above mentioned central questions also the school education and the lingual distribution of the active officers have been studied.

The facts used in this study are mainly based on the official personal documents of the officers. Part of the information has been taken from different registers.

As the basic education of the Finnish active officers during the whole period of independence has been rather unequal, the writer has, in this study, divided the officers into six different groups: cadet officers, jaeger officers, "markovilla"-officers, officers who have served in the Russian Army at the beginning of the 20th century, those who have taken the primary course of the officers, and the so-called II group officers. Each group has been thoroughly studied. In all special questions, however, the largest group, the cadet officers, have been considered the basic group, as their education represents the level which we have been striving for during the whole time of our independence.

When comparing the social background of the officers with that of the total population and when trying to review changes in the background of the officers, 10 % samples were taken of the active officers of the years 1921, 1939, 1951 and 1967. The latest development and the future trends are discussed on the basis of the statistics made about the cadets who graduated from the Military Academy in 1958—1967.